

Welbevinden in de klas

Wat zijn de effecten van meer aandacht besteden aan elkaar in de klas op het welbevinden van leerlingen uit het eerste jaar van het vmbo?

Brynn Gunterman 3027193

ZONE COLLEGE ZWOLLE | JULI 2023

AFSTUDEERDOCENT: ANITA OKMA

STUDENT BIOLOGIE, VOEDING EN GEZONDHEID | AERES HOGESCHOOL ALMERE

Welbevinden in de klas

Wat zijn de effecten van meer aandacht besteden aan elkaar in de klas op het welbevinden van leerlingen uit het eerste jaar van het vmbo?

Brynn Gunterman 3027193
Opleiding: Biologie, Voeding en Gezondheid
Afstudeerdocent: Anita Okma
Aeres Hogeschool Almere
Zwolle juli 2023

Disclaimer: Dit afstudeerwerkstuk is gemaakt door een student van Aeres Hogeschool Almere als onderdeel van zijn/haar bacheloropleiding. Het is géén officiële publicatie van Aeres Hogeschool. Dit afstudeerwerkstuk geeft niet de visie of mening van Aeres Hogeschool weer. Aeres Hogeschool aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor enige schade voortvloeiend uit het gebruik van de inhoud van dit werkstuk.

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeerwerkstuk: Welbevinden in de klas, aandacht geven en krijgen. Dit afstudeerwerkstuk is geschreven om te voldoen aan de afstudeereisen van de bachelor Biologie, Voeding en Gezondheid aan de Aeres Hogeschool in Almere. Ik ben van september 2022 tot juni 2023 bezig geweest met het onderzoeken en schrijven van dit onderzoek.

Naar aanleiding van het onderzoek van Vivian Siebering, projectleider duurzaamheid, is dit vervolgonderzoek ontwikkeld. Siebering heeft in juli 2021 een verkenning naar duurzaamheid bij Zone.college gedaan. Uit dit onderzoek bleken aanbevelingen voor verbetering in Gezondheid en Welzijn bij zowel docenten, studenten en leerlingen voornamelijk naar voren te komen. Met als resultaat een beeld van duurzaamheid bij Zone.college. Siebering legde de nadruk op het verbeteren van “Sociale duurzaamheid”, het bijhouden of verbeteren van het welzijn van mensen in huidige en in toekomstige generaties (United Nations, z.d.). Als afstuderende student Biologie, Voeding en Gezondheid sloot dit onderwerp aan op mijn persoonlijke interesse en kennis. Duurzaamheid (sociaal) in het curriculum was één van de actiepunten waar Zone.college mee aan de slag wilde gaan. Dit onderzoek is vanuit deze visie ontwikkeld. Ik onderzoek het effect op welbevinden van vmbo-leerlingen van het Zone.college locatie Zwolle.

Ik heb het onderzoek met veel plezier ervaren door de welwillende participatie van de leerlingen. Met passie voor mens en gezondheid, het werken met jongeren en collega's heb ik met veel plezier dit onderzoek uitgevoerd.

Met moeilijkheden van mijn dyslexie, heb ik doorgezet en heb veel te danken aan mijn oudste zus, die mijn teksten heeft gecontroleerd.

Met dank aan mijn stagebegeleider Kim Kuiper, docent paardensport en paardenhouderij en practor binnen het Practoraat Betekenisvolle leerprocessen van Zone.college mbo, voor begeleiding vanuit Zone.college.

Ook wil ik Anita Okma bedanken voor de begeleiding als afstudeerdocent Aeres Hogeschool Almere.

En met grote dank aan Marc Kuipers en Andra Verhagen van Zone.college vmbo-locatie Zwolle, die mij een afstudeerstage hebben aangeboden en mij met vrije vleugels te werk hebben gezet in de klas.

Brynn Gunterman, juli 2023

Inhoud

Voorwoord	2
Samenvatting	5
Summary	6
1. Inleiding	7
1.1. Doelstelling	9
1.2. Hypothese	9
1.3. Leeswijzer	9
2. Onderzoeksofzet	10
2.1. Het soort onderzoek	10
2.2. Doelgroep analyse	10
2.3. Inhoudelijke toepassing onderzoeksmethodes	10
2.3.1. Voorbereiding kwantitatief onderzoek	10
2.3.2. Voorbereiding kwalitatief onderzoek	11
2.4. Stoplicht van welbevinden	13
2.4. Interventie	14
2.6. Evaluatieformulier	14
2.7. Situatie gebonden factoren	14
2.8. Validiteit en betrouwbaarheid	16
3. Resultaten	17
3.1. Resultaten deelvraag 1	17
3.1.2. Situatie gebonden factoren van het meetmoment	19
3.2. Resultaten deelvraag 2	20
3.2.1. Verschil resultaten stoplicht van welbevinden: check-in en out	20
3.2.4. Kwalitatieve data uit interventie	21
3.3. Resultaten deelvraag 3	22
3.3.1. Effect stoplicht van welbevinden	22
3.3.2. Resultaten evaluatieformulier vmbo	22
3.4. Resultaten deelvraag 4	25
3.4.1. Resultaten onderzoek Zone.college mbo: stoplicht (check-in/out)	25
3.4.2. Resultaten evaluatieformulier Zone.college mbo	26
3.4.3. Overeenkomsten resultaten mbo en vmbo	28
4. Discussie	29
4.1. De gekozen aanpak	29
4.2. De resultaten	30
5. Conclusie en aanbeveling	32
5.1. Conclusie	32

5.2. Aanbevelingen	34
Literatuurlijst	35
Bijlage I: Lesvoorbereidingen	37
Bijlage II: PowerPoint eerste uitleg	47
Bijlage III: PowerPoint tweede uitleg	48
Bijlage IV: Plan van aanpak les + beginsituatie/out	52
Bijlage V: Interventie Aandacht Ambassadeurs.....	54
Bijlage VI: Leeg evaluatieformulier	55
Bijlage VII: Kwantitatieve data stoplicht van welbevinden methode (Zone.college vmbo)	57
Bijlage VIII: Kwantitatieve data stoplicht van welbevinden methode (Zone.college mbo)	64
Bijlage IX: Uitkomsten (resultaten) interventie Aandachtjes: in het zonnetje zetten (kwalitatieve data uit beginsituatie).....	66
Bijlage X: Leeg evaluatieformulier mbo en vmbo	67
Bijlage XI: Resultaten evaluatieformulier totaal vmbo	69
Bijlage XII: Resultaten evaluatieformulier mbo	70
Bijlage XIII: Resultaten beginsituatie stoplicht van welbevinden groepen	73
Bijlage XIV: Resultaten verschil stoplicht van welbevinden groepen	76

Samenvatting

Inleiding: Het welbevinden van leerlingen in het voortgezet onderwijs is belangrijk bij het geven van onderwijs. Volgens onderzoek van Obermeier is het vergroten van het welbevinden van leerlingen voordelig voor zowel de leerling als de docent. Meer aandacht aan elkaar geven is één van de bekendste manieren om welbevinden te vergroten. In dit afstudeerwerkstuk wordt het volgende onderzocht: wat is het effect van een specifieke interventie gericht op het geven van aandacht op het welbevinden van leerlingen uit het eerste jaar in het voortgezet onderwijs. Om dit effect van de interventie te onderzoeken is dit verslag opgedeeld in de volgende deelvragen: wat is de beginsituatie ten aanzien van het welbevinden van de leerlingen, heeft de interventie invloed op het welbevinden van de leerlingen, wat zijn de effecten van de interventie op het welbevinden van de leerlingen en zijn er overeenkomsten tussen het mbo en vmbo bij implementatie van deze interventie.

Methode: In dit onderzoek werd er gebruik gemaakt van het PROSPER-7 methode. De PROSPER-7 methode is een internationaal gevalideerd model voor het onderzoeken van welbevinden. In de onderzoeksopzet zijn zowel kwantitatieve en kwalitatieve data verzameld. Voor de kwantitatieve data werd de score in mate van tevredenheid in de begin- en eindsituatie geanalyseerd door middel van een Likertschaal ingedeeld van 1 tot 4: 1) helemaal oneens, 2) oneens 3) eens 4) helemaal eens. De kwalitatieve data werden gevormd door situatie gebonden factoren tijdens de interventie, inhoudelijke uitkomsten uit de opdracht van de interventie en een evaluatieformulier. Totaal waren er 38 bruikbare deelnemers meegenomen in dit onderzoek.

Resultaten: Op basis van de resultaten werd geconcludeerd dat de doelgroep een groter welbevinden ervaarde na afloop van de interventie gericht op aandacht (toename van 76%). Daarnaast bleek dat 92% van de leerlingen een positief gevoel na de interventie overhield. In het Mbo en Vmbo bleek een belangrijke overeenkomst dat er een toename van leerlingen was die zich positiever voelde. Uit de resultaten van de t-test bij het vmbo bleek het verschil in welbevinden na de interventie niet statistisch significant. De p-waarde bleek hoger dan het significantieniveau. Terwijl er geen statistisch significant verschil werd gevonden, laten de onderzoeksuitkomsten uit de praktijk wel degelijk verbetering in welbevinden zien (praktische relevantie).

Conclusie: Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de doelgroep door middel van de interventie gericht op aandacht, een vergroot welbevinden ervaart ten opzichte van beginsituatie.

Summary

Introduction: The well-being (the degree to which someone feels satisfied with life) of students in secondary education is constantly evolving. Research shows that students who experience greater well-being are also better able to learn. Giving more attention to each other is one of the most well-known ways to increase well-being. This graduation thesis examines the effect of a specific intervention aimed at giving attention to improve the well-being of first-year students in secondary education. This research examined the initial situation and the final situation regarding the well-being of the target group; the interventions already in use to influence the well-being of students; the effect of implementing an intervention focused on attention to students; and the potential parallels between vocational education (mbo) and pre-vocational secondary education (vmbo) in the implementation of this intervention.

Method: In this research, the PROSPER-7 method was used. The PROSPER-7 method is an internationally validated model for investigating well-being. The research design collected both quantitative and qualitative data from the target group. For the quantitative data, the level of satisfaction analyzed using a Likert scale ranging from 1 to 4: 1) completely disagree, 2) disagree, 3) agree, 4) completely agree. In the initial and final phases during the intervention was analysed. The qualitative data consisted of situation-specific factors during the implementation of the intervention, the response outcomes from the intervention, and an evaluation form. In total, 38 participants, whose contributions proved viable for inclusion in the study, were enlisted.

Results: The results showed that the target group experienced greater well-being after the attention-focused intervention (an increase of 76%). Furthermore, the research found that 92% students reported a positive disposition following the intervention. In both mbo and vmbo, the greatest similarity was an increase in participants who felt more positive. The results of the t-test in vmbo showed that the difference in well-being after the intervention was not statistically significant, although the practical outcomes of the research did show an improvement in well-being.

Conclusion: From this research, it can be concluded that the target group experienced increased well-being compared to the initial situation through the intervention focused on attention.

1. Inleiding

Het welbevinden van leerlingen op het voortgezet onderwijs is een vanzelfsprekend onderwerp binnen het onderwijs. De gedachte hierbij is dat leerlingen die een groter welbevinden ervaren ook beter in staat zijn om te leren (Dimitrovich et al., 2017). Met de definitie welbevinden wordt in dit onderzoek het volgende bedoeld: welbevinden is de mate waarin iemand zich tevreden voelt over het leven (Cijfers over welbevinden en mentale gezondheid, 2022). Het tegenovergestelde van welbevinden, neerslachtigheid wordt in dit onderzoek het volgende bedoeld: het somber, verdrietig en onbestemd gevoel waarin iemand zich ontevreden voelt (*Neerslachtig-5 Definities-Encyclo*, n.d.). De eigen lichamelijke en psychosociale gezondheid en de omstandigheden waarin iemand leeft, zijn medebepalend voor de mate van welbevinden (Cijfers over welbevinden en mentale gezondheid, 2022). Scholen spelen een belangrijke rol in zowel de cognitieve als de sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen. Uit onderzoek blijkt dat goede ontwikkeling van sociaal emotionele bekwaamheden gerelateerd is aan welbevinden en hogere leerprestaties. Ontwikkelingsprogramma's gericht op sociaal emotioneel leren blijken effect te hebben op de sociaal-emotionele vaardigheden van leerlingen en op de leerprestaties (Kennisplatform voor het onderwijs, 2017).

De internationale Health Behaviour in School-aged Children (hierna HBSC) -organisatie heeft een verplichte vragenlijst voor het voortgezet onderwijs gemaakt. Samen met Trimbos-instituut en Universiteit Utrecht zijn resultaten uit deze vragenlijst vastgelegd over de onderwerpen gezondheid, welbevinden en risicogedrag van scholieren. Door Trimbos-instituut en Universiteit Utrecht is naast de HBSC-vragenlijst in Nederland ook onderzoek verricht door middel van de Strength and Difficulties Questionnaire (hierna SDQ). Het SDQ is een vragenlijst waarin onderscheid wordt gemaakt tussen emotionele problemen, gedragsproblemen, hyperactiviteit/aandachtsproblemen, problemen met leeftijdgenoten en totale problemen. In deze questionnaire, opgesteld door Universiteit Utrecht, Trimbos-instituut en Sociaal en Cultureel Planbureau, worden er gegevens verzameld uit het vierjaarlijks HBSC-onderzoek. De kern van nieuw beleid en rapporten die een indruk geven over de gezondheid van de Nederlandse jeugd, worden uit het HBSC en SDQ-onderzoek verkregen. In september 2022 stelde het Trimbos-instituut dat mentale problemen onder scholieren in het basis- en voortgezet onderwijs in de afgelopen vier jaar fors toegenomen zijn. Meisjes in het voortgezet onderwijs rapporteren op alle schalen van de SDQ in 2021 fors meer problemen dan in 2017. Ook geven zij aanzienlijk vaker aan meer dan één keer per week psychosomatische klachten te hebben dan vier jaar geleden. Psychosomatische klachten zijn lichamelijke klachten die niet slecht verklaarbaar zijn door een lichamelijke aandoening, maar verergeren door of het gevolg zijn van een psychologisch probleem (Gezondheid en wetenschap, z.d.). In 2017 gaf 27,6 procent van de meisjes aan emotionele problemen te ervaren. In 2021 is dit percentage gestegen naar 43 procent, aldus het Nederlandse Jeugdinstituut (Cijfers over welbevinden en mentale gezondheid, 2022). In het voortgezet onderwijs geldt dat 70 procent van de meisjes en 49 procent van de jongens vaker dan één keer per week psychosomatische klachten ervaren. Daarnaast rapporteert 44 procent van de meisjes en 13 procent van de jongens emotionele problemen en 42 procent van de meisjes en 32 procent van de jongens symptomen van hyperactiviteit/aandachtsproblemen (Trimbos-instituut, 2022).

Het vergroten van het welbevinden van leerlingen heeft voordeel voor zowel de leerling als de docent (Obermeier et al., 2021). Docenten beïnvloeden hun leerlingen door de manier waarop ze lesgeven, maar ook door de sfeer die ze in het klaslokaal creëren en hoe ze de klas managen. Leraren spelen een belangrijke rol in het creëren en behouden van een positieve en kwalitatief goede leeromgeving wat van belang is voor het welbevinden in de klas. Leraarschap wordt wereldwijd als een stressvol beroep beschouwd en beroepsstress bij docenten wordt eveneens wereldwijd als een probleem gezien. Stress bij docenten wordt onder andere veroorzaakt door een combinatie van omgaan met kinderen met gedragsproblemen, lange werkdagen en het gevoel weinig ondersteuning te krijgen (van der Aa et al., 2017). Gevolgen als burn-outklachten en verzuim zijn ook in het voortgezet onderwijs bovengemiddeld hoog (Hummel et al., 2019). Uit onderzoek van de Journal of Clinical Nursing bleek dat de effectiviteit van universele schoolinterventies gericht op het verbeteren van welbevinden op middelbare scholen positief effect had op het zoeken van en omgaan met hulp, sociaal en emotioneel welzijn en mentale educatieve effectiviteit (O'Connor et al., 2017).

In Nederland wordt er op verschillende manieren het welbevinden van jongeren vergroot. De meest bekende en landelijke activiteit is de Kanjertraining. Kanjertraining is een programma dat is ontstaan in de praktijk en wordt gesteund door theoretisch wetenschappelijk en praktijkgericht onderzoek. Kanjertraining gaat over het bevorderen van onderling vertrouwen in groepen. Volgens het programma is vertrouwen de basis voor het creëren van rust in de klas, het stimuleren van sociale veiligheid en een prettig schoolklimaat. De Kanjertraining bestaat uit een serie lessen met bijbehorende oefeningen om de sfeer in de klas goed te houden (preventief) of te verbeteren (curatief). Kanjertraining heeft als doel om ervoor te zorgen een positief en sociaal veilig schoolklimaat te bieden (Kanjertaining, 2022).

Daarnaast zet multidisciplinaire netwerkorganisatie Onderwijs124 zich in op ontwikkeling van betekenisvol en praktijkinnovatie onderwijs in het mbo. Onderwijs124 bestaat uit onderzoekers, adviseurs en kunstenaars die samenwerken aan de maatschappelijke opgaven om het onderwijs binnen het mbo te verbeteren. Onderwijs124 heeft begin 2021 een initiatief ontwikkeld in het mbo. Dit initiatief is bedacht om elkaar iets meer aandacht te geven met de introductie van de Aandacht Ambassadeurs. Met de benadrukking om een bijdrage te leveren aan de aandacht voor elkaar. “Aandacht is gericht op ieders gevoel van welzijn en heeft geen therapeutisch karakter” (Baay, 2021). Aandacht Ambassadeurs richt zich ‘met aandacht’ op de ontmoeting tussen personen en het contact. Waarbij niet het accent ligt op het zijn van elkaars hulpverleners. Aandacht Ambassadeurs heeft de intentie om positieve verbindingen te stimuleren en om motiverende energie met elkaar te verbinden. De Aandacht Ambassadeurs zijn gestart in coronatijd om het contact op scholen te ondersteunen. Met studenten en professionals heeft Onderwijs124 allerlei verschillende interventies bedacht (in de vorm van opdrachten, challenges ect.). Uit de interventies van Onderwijs124 bleek dat 89% beter kan beschrijven wat aandacht voor zichzelf betekent, 92% beter weet hoe ze aandacht kan geven aan een ander en 89% vaker extra aandacht zal geven aan een ander (Onderwijs124, 2021).

Binnen Zone.college wordt het verbeteren van welbevinden herkend, dat blijkt uit onderzoek van Siebering. Siebering was projectleider duurzaamheid bij het Zone.college (Siebering, 2021). Uit onderzoek van Siebering bleek dat Sustainable Development Goal (hierna SDG) nummer 3: Gezondheid en welzijn, door veel studenten en medewerkers van Zone.college het vaakst werd benoemd als verbeterpunt (Siebering, z.d.). Een van de doelen van SDG 3 luidt als volgt: “Verzeker een goede gezondheid en promoot welzijn voor alle leeftijden” (SDG Nederland, 2022).

Op het Zone.college mbo werd daarom een interventie van Aandacht Ambassadeurs uitgevoerd om het welbevinden van de studenten te beïnvloeden. Kim Kuiper, docent en practor (Betekenisvolle leerprocessen) bij Zone.college mbo onderzocht wat “aandacht voor elkaar” kan betekenen voor het welbevinden van studenten. Het onderzoek richtte zich op het bevorderen van studentwelzijn.

Naar aanleiding van het onderzoek is er een mbo brede loopbaanoriëntatie en -begeleiding (hierna LOB) opdracht ontwikkeld met het thema Noaberschap. Over Noaberschap wordt gesproken wanneer een overwegend agrarische, gemeenschap van noabers (buren) elkaar desgewenst met raad en daad bij staan. Deze LOB-opdracht wordt tot op heden door verschillende mbo-opleidingen bij Zone.college uitgevoerd en tegelijkertijd wordt data verzameld. Hieruit worden inzichten verkregen hoe bij Zone.college het thema Noaberschap ondersteunend kan zijn voor studenten en docenten. Zodat de community binnen Zone.college wordt verstevigd en daardoor niet alleen aandacht wordt gegeven aan student welbevinden maar dit ook gewaarborgd wordt.

De data afkomstig uit het onderzoek binnen het mbo zijn leidend geweest voor doen van dit onderzoek op het vmbo. In dit onderzoek wordt onderzocht of de interventie van Aandacht Ambassadeurs uitgevoerd binnen het mbo van Zone.college ook toepasbaar zijn binnen het vmbo van Zone.college en welke effecten dit heeft op het gedrag van de doelgroep.

In het onderzoek stond één hoofdvraag centraal:

Wat zijn de effecten van meer aandacht besteden aan elkaar in de klas op het welbevinden van leerlingen uit het eerste jaar van het vmbo?

In het onderzoek kwamen de volgende deelvraagstellingen aan bod:

1. Wat is de beginsituatie ten aanzien van het welbevinden van de leerlingen uit het eerste jaar van het voortgezet onderwijs?
2. Heeft de interventie van de Aandacht Ambassadeurs invloed op het welbevinden van de leerlingen in het voortgezet onderwijs?
3. Wat zijn de effecten van de interventie van de Aandacht Ambassadeurs op het welbevinden van de leerlingen in het voortgezet onderwijs?
4. Zijn er overeenkomsten in effecten van de interventie van de Aandacht Ambassadeurs bij leerlingen in het vmbo ten aanzien van de effecten die zijn gevonden in het mbo?

1.1. Doelstelling

Het welbevinden van leerlingen in de brugklas van het voortgezet onderwijs vergroten.

1.2. Hypothese

Het welbevinden van leerlingen in de brugklas van het voortgezet onderwijs bij Zone.college wordt vergroot door middel van de interventie gericht op aandacht. Er wordt verwacht dat de doelgroep door middel van de interventies, gericht op aandacht, een beter welbevinden ervaren ten opzichte van beginsituatie.

1.3. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeksofzet van het onderzoek beschreven en relevante literatuur besproken.

In hoofdstuk 3 wordt de planning van het onderzoek beschreven. In de bijlagen staan de bijhorende documenten waarnaar verwezen wordt in het verslag.

2. Onderzoeksofzet

2.1. Het soort onderzoek

In dit hoofdstuk wordt de strategie om de hoofd- en deelvragen te beantwoorden beschreven. Bij de beantwoording wordt gebruik gemaakt van kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Met de kwantitatieve data uit het stoplicht van welbevinden, de kwalitatieve data uit resultaten van de interventie, het evaluatieformulier en de kwalitatieve kenmerken van het meetmoment, wordt er antwoord gegeven op de hoofdvraag.

2.2. Doelgroep analyse

Het onderzoek is afgenomen binnen het Zone-college in Zwolle. Dit is een 'groene' school met vmbo-onderwijs. Deze school onderscheidt zich van andere scholen in het voortgezet onderwijs door vakgebieden zoals bloemschikken en diervverzorging. Hiervoor is gekozen omdat de onderzoeker hier haar stage heeft gedaan.

Dit onderzoek richtte zich op leerlingen in de eerste klas van het voortgezet onderwijs. De interventie werd uitgevoerd tijdens het vak Gezonde Wereld Oriëntatie (hierna GWO) bij Zone.college locatie Zwolle. Het vak GWO is onderdeel van het onderwijsprogramma: de Groene Wereld Oriëntatie. Dit onderwijsprogramma heeft als doel om leerlingen de mogelijkheid te bieden een leerweg te kiezen die bij hun past. In de eerste twee jaar volgen leerlingen reguliere vakken met daarnaast vakken uit de Groene Wereld Oriëntatie. De Groene Wereld Oriëntatie bestaat uit vijf Groene werelden: de Actieve wereld, Gezonde wereld, Creatieve wereld, Groen technische wereld en de Levende wereld.

Aan het einde van het tweede jaar kiezen de leerlingen één wereld waarin zij het uiteindelijke examen doen. Het vak Gezonde Wereld Oriëntatie biedt leerlingen praktijkgericht onderwijs.

De doelgroep bestond uit drie klassen die gedurende één half jaar één keer per week lessen volgden van het vak GWO. De lessen bestonden uit drie lesuren van 45 minuten. De betrokken leerlingen volgen onderwijs op het niveau van de gemengde leerweg (gl) en kaderberoepsgerichte leerweg (kb). De leerlingen zijn in de leeftijd van 10 tot 13 jaar en bevinden zich in het voorstadium van de adolescentie.

2.3. Inhoudelijke toepassing onderzoeksmethodes

Om antwoord te geven op de verschillende deelvragen, zijn er een variatie van verschillende soorten methodes toegepast in dit onderzoek. Deze kunnen later met elkaar gecombineerd worden. Hieronder wordt de inhoudelijke informatie met betrekking tot de deelvragen weergegeven in tabel 1 hieronder. In dit hoofdstuk worden de onderzoeksmethodes verder toegelicht.

Tabel 1. Inhoudelijke toepassing onderzoeksmethodes

Onderzoeksmethode	Resultaten	Toebehorende deelvraag
Kwantitatief	Stoplicht van welbevinden (check-in en out)	Deelvraag 1, 2, en 4
Kwalitatief	Interventie	Deelvraag 3
Kwalitatief	Evaluatieformulier	Deelvraag 3 en 4
Kwalitatief	Situatie gebonden factoren	Deelvraag 1, 2

2.3.1. Voorbereiding kwantitatief onderzoek

De data die uit het kwantitatief onderzoek komen zullen verwerkt worden in Excel. Hiervoor is gekozen vanwege de aanwezige kennis van het programma en daarnaast werd deze methode ook zo tijdens de studie van Kuipers in 2021 uitgevoerd. Door dezelfde methodiek toe te passen kunnen de uitkomsten van het onderzoek bij de verschillende groepen leerlingen met elkaar vergeleken worden. Van de kwantitatieve resultaten werd een statische significantie berekend. De significantie van het verschil van de begin- en eindsituatie wordt door middel van de ongepaarde t-test berekend. Voor deze analyse zijn de volgende hoofdwaardes vastgesteld: significantieniveau p-waarde = <0,05= significant (minder dan 5%). Bij een p-waarde hoger dan significantieniveau, word de nulhypothese niet verworpen. Bij een p-waarde lager dan het significantieniveau, word de nulhypothese verworpen en zijn de resultaten statistisch significant.

Nulhypothese

H_0

Welbevinden bij leerlingen blijft gelijk aan beginsituatie

Alternatieve hypothese

H_1

Welbevinden van leerlingen vergroot ten aanzien van de beginsituatie

2.3.2. Voorbereiding kwalitatief onderzoek

Om ervoor te zorgen dat de leerlingen de check-in goed begrepen, werd er drie weken voorafgaand aan het meetmoment door de onderzoeker uitleg gegeven aan de doelgroep over deze methode en bijbehorende Prosper- begrippen. In twee lessen zijn deze begrippen door de onderzoeker aan de leerlingen geïntroduceerd. De lesopzet van deze uitleg zijn opgenomen in bijlage I: Lesvoorbereiding. Tevens werd er ook gebruik gemaakt van een PowerPoint tijdens de lessen. In de PowerPoint wordt de uitleg weergegeven met betrekking tot de lesinhoud voor dit onderzoek en de begrippen van Prosper, dit zodat betrokken leerlingen op dezelfde wijze geïnformeerd werden, zie bijlage II: PowerPoint eerste uitleg en bijlage III PowerPoint tweede uitleg.

De kwantitatieve data bestonden uit resultaten van het stoplicht van welbevinden. Het stoplicht van welbevinden is een instrument waarbij leerlingen bij binnenkomst van de les inchecken en bij vertrek weer uitchecken. Het instrument werkt als een 'aanmeld- en afmeldproces'. Bij het stoplicht van welbevinden werd gebruikt gemaakt van de PROSPER-7 methode: begrippen van welbevinden. Er is gekozen voor de PROSPER-7 methode, omdat het een internationaal gevalideerd model is. Binnen de PROSPER-7 methode worden redenen gegeven voor de opname van de zeven begrippen (begrippen van welbevinden). Elk onderdeel van PROSPER-7 methode voldoet aan de drie criteria van Seligman voor een element van welzijn: (1) elk element draagt bij aan het welzijn, (2) elk element kan onafhankelijk van de andere begrippen worden gedefinieerd en gemeten en (3) veel mensen streven het element na omwille van zichzelf (Seligman 2011, p. 16). Daarnaast wordt de PROSPER-7 methode ondersteund door het verwijzen naar de wetenschappelijke onderbouwde onderzoeken in school- en klaspraktijken die bijdragen aan het welzijn en de prestaties van leerlingen (Noble, 2015). Dit beoordelingsinstrument geeft een heldere beoordeling van Prosper-begrippen gebruikt tijdens dit onderzoek. Vanwege de leesbaarheid voor de mbo-studenten is er door het Practoraat van betekenisvolle leerprocessen een Nederlandstalige operationalisering gemaakt (zie tabel 2). Tabel 2 werd ook in dit onderzoek toegepast.

Tabel 2. PROSPER-7 begrippen van welbevinden Bron: (Noble, 2015)

Begrip in Nederlands	Betekenis van element
Positiviteit	Positief denken (dankbaarheid, optimistisch denken, opmerkzaam) en positieve emoties (plezier, tevredenheid, veiligheid, trots).
Relaties	Sociale waarden en vaardigheden om positieve relaties op school te ontwikkelen (met studenten en onderwijspersoneel).
Studie-uitkomsten	Prestaties, grip, competenties, doelen stellen, denken gericht op groei.
Kwaliteiten	Herkennen van kernkwaliteiten, mogelijkheden, zelfkennis, zelfrespect, zelfwaardering, sterke kanten.
Doel	Zinvol doel nastreven voor jezelf en anderen.
Betrokkenheid	Ervaren van <i>flow</i> in denken, voelen, willen en handelen.
Veerkracht	Zelfvertrouwen, emotionele stabiliteit, coping-vaardigheden, moed, vitaliteit.

Er was één interventie van het Aandacht Ambassadeurs platform uitgevoerd tijdens dit onderzoek. Deze interventie was gericht op aandacht geven (zie bijlage I: Lesvoorbereidingen). Bij het meetmoment werd de interventie: In het zonnetje zetten uitgevoerd (zie bijlage V: Interventie Aandacht Ambassadeurs).

Resultaten uit de interventie van Aandacht Ambassadeurs: "In het zonnetje zetten" en het evaluatieformulier uit het onderzoek van Zone.college mbo locatie Zwolle, worden vergeleken met de resultaten van dit onderzoek (zie bijlage X: Leeg evaluatieformulier mbo en vmbo). In samenwerking met

onderzoeker Kuiper van Zone.college mbo werden de resultaten uit de onderzoeken geanalyseerd op gevonden overeenkomsten. Hiervoor werd het volgende analyse kader gebruikt:

- Voor welke van de PROSPER-7 begrippen van welbevinden zien we de grootste toename na het werken met de interventie van Aandacht Ambassadeurs?
- Zijn er overeenkomsten in effecten ten aanzien van de kwalitatieve antwoorden van de deelnemers?

2.4. Stoplicht van welbevinden

Tijdens de onderzoeksmethode van het stoplicht van welbevinden werd kwantitatieve data verzameld. Zoals genoemd in 2.3.1, werd er voorafgaand aan het onderzoek gebruik gemaakt van voor afgestemde begrippen. Het verloop van deze methode wordt hieronder beschreven.

Check-in (beginsituatie)

Tijdens de les werd door de leerlingen ingecheckt op een stoplicht met drie kleuren, te zien in tabel 3. Bij aanvang van de les werd de beginsituatie van welbevinden bij de leerlingen gemeten. De leerlingen werden gekoppeld aan een persoonlijke code (bijvoorbeeld A1 of C2) om anonimiteit te garanderen. Met deze code konden de leerlingen (door middel van een post-it met de code) op het stoplicht van welbevinden de begin gemoedtoestand met betrekking tot de begrippen van welbevinden scoren (zie figuur 1). Per element werd er door elke leerling individueel een score gegeven op het stoplicht. Het stoplicht gaf de startsituatie van de individuele leerling per les weer. In bijlage IV is het plan van aanpak van de les en check-in/out schematisch weergegeven.

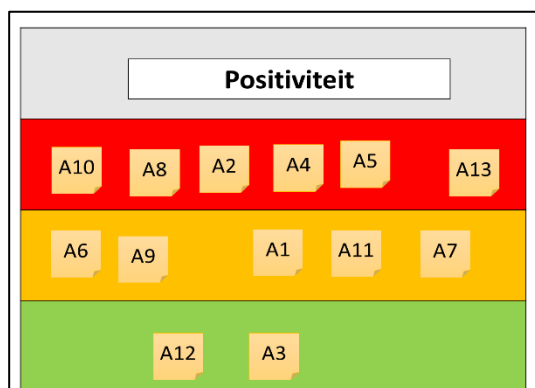
Check-out (eindsituatie)

Na het uitvoeren van de interventie gericht op aandacht van Aandacht Ambassadeurs, vervolgt de les GWO. Aan het einde van de les werd het stoplicht van welbevinden check-in methode (zie figuur 1) weer toegepast, maar dan als check-out. De leerlingen werden bij de check-in gekoppeld aan een code en konden met dezelfde code op het stoplicht de huidige gemoedtoestand met betrekking tot de begrippen van welbevinden scoren (zie figuur 2). Per begrip werd er individueel een score gegeven op het stoplicht.

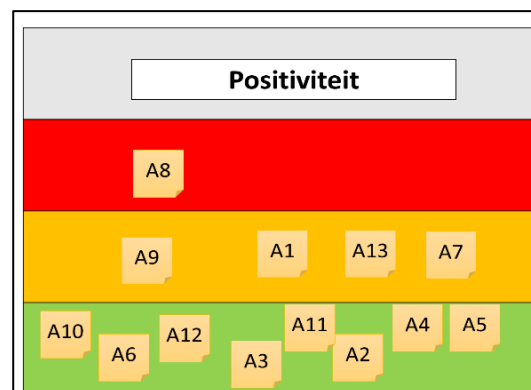
Tabel 3. Stoplicht methode kleur definities

Kleur	Schaal
Rood	Helemaal oneens - Helemaal niet tot matig
Oranje	Beetje mee eens - matig
Groen	Helemaal mee eens - matig tot veel

Figuur 1: Voorbeeldweergave stoplicht van welbevinden (check-in)

Figuur 2: Voorbeeldweergave stoplicht van welbevinden (check-out)

In het schema hieronder (tabel 4) wordt de resultaatbepaling gedefinieerd. Voor het concluderen van de resultaten werd de volgende analysestellingen gebruikt:

- ➔ Meer groene aantallen in check-out dan in check-in ➔ vergroot welbevinden
- ➔ Gelijk aan groene aantallen in check-out dan in check-in ➔ welbevinden hetzelfde gebleven
- ➔ Minder groene aantallen check-out dan in check-in ➔ welbevinden vermindert
- ➔ Minder oranje aantallen in check-out dan in check-in ➔ verbeterd welbevinden
- ➔ Minder rode aantallen in check-out dan in check-in ➔ verbeterd welbevinden

Tabel 4. Analyse definitie resultaten

Check-in		Check-out	
	>		Welbevinden vermindert
	=		Welbevinden gelijk gebleven
	<		Welbevinden vergroot

2.4. Interventie

Tijdens dit onderzoek werd een interventie van het Aandacht Ambassadeurs platform gericht op aandacht uitgevoerd (Onderwijs124, 2021).

De interventie (gericht op aandacht geven) van het Aandacht Ambassadeurs platform behandelt tijdens dit onderzoek is:

- In het zonnetje zetten (bijlage V: Interventie en Aandacht Ambassadeurs)

Deze interventie werd gekozen, omdat de interventie in 2021 ook werd uitgevoerd bij studenten van Zone.college mbo locatie Zwolle. Op deze wijze biedt deze interventie een goede vergelijking (reproduceerbaarheid) kan worden gemaakt. De interventie biedt deelnemers aandacht te geven aan een ander. De leerlingen zitten pas enkele weken bij elkaar in de klas. De groepsvorming van de klas is nog in ontwikkeling, onbekend en mogelijk spannend voor de leerlingen. Deze interventie biedt verbinding en groepsvorming.

2.6. Evaluatieformulier

In de laatste week van dit onderzoek werd er een vragenlijst (evaluatieformulier) afgenomen onder de doelgroep (zie bijlagen I: Lesvoorbereidingen en X: Leeg evaluatieformulier mbo en vmbo). Tijdens het onderzoek werd gebruik gemaakt van geanonimiseerde codes voor het waarborgen van de AVG-regels. Daarnaast werden de leerlingen op willekeurig over de groepen verdeeld (randomisatie). De resultaten uit het evaluatieformulier geven antwoord op deelvraag 3: Wat zijn de effecten van de interventie van de Aandacht Ambassadeurs op het welbevinden van de leerlingen in het voortgezet onderwijs? En deelvraag 4: Zijn er overeenkomsten in effecten van de interventie van de Aandacht Ambassadeurs bij leerlingen in het vmbo ten aanzien van de effecten die zijn gevonden in het mbo?

2.7. Situatie gebonden factoren

Tijdens het onderzoek zijn (mogelijke storende) situatie gebonden factoren tijdens het meetmoment van het onderzoek vastgelegd. Deze zijn terug te vinden in de bijlage IX. Kenmerken waarvan bekend is dat deze invloed kunnen hebben op het welbevinden (Zie tabel 5: Situatie gebonden factoren hieronder). Door deze factoren mee te nemen in het onderzoek, kan data uit de check-in en out met het stoplicht van welbevinden met meer diepgang beargumenteerd worden.

Tabel 5. Situatie gebonden factoren

Weersomstandigheden	Weersomstandigheden hebben invloed op hoe iemand zich voelt en hoe de wereld wordt ervaren. Het voelen van de weerslelementen is verbonden met het ervaren van de wereld, een gevoel van leven en minder geïsoleerd zijn. Uit het onderzoek van Bell benadrukt hoe verschillende weerslelementen het gevoel van verbondenheid met de wereld versterken, (Bell et al., 2019)
Les omstandigheden	Beantwoorden van de vraag: welke les hebben de leerlingen voor deze les gehad? De lesactiviteit (een toets of gym) hebben invloed op de concentratie en motivatie van de leerlingen.
Speciale activiteiten	Zijn er bijzonderere activiteiten plaatsgevonden op de dag? Bijvoorbeeld Sinterklaasfeest, een ongeluk of stroomuitval. Bijzondere activiteiten hebben invloed op de concentratie en terugkerende focus naar de les. Een bijzondere activiteit voorafgaand de les kan ertoe leiden dat de leerlingen meer gespannen zijn, niet stil willen zitten of zelfs chaotisch werken.
Groepsdynamiek (context)	Prettige onderlinge relaties dragen positief bij aan betrokkenheid van leerlingen op de lessen. En daarmee betere leerresultaten. Aardig gevonden worden is gerelateerd aan het ervaren van groter welbevinden en leidt tot betere schoolprestaties (De Laet, 2014).

2.8. Validiteit en betrouwbaarheid

Met de kwantitatieve data uit het stoplicht van welbevinden, de kwalitatieve data uit het evaluatieformulier en de kwalitatieve kenmerken van het meetmoment, wordt er antwoord gegeven op de hoofdvraag. De resultaten uit dit onderzoek zijn de basis waaruit conclusies getrokken kunnen worden. De betrouwbaarheid van dit onderzoek wordt vergroot door de kwalitatieve data te combineren met kwantitatieve data (alle kwantitatieve data punten werden bij elkaar opgeteld, daarvan zijn percentages berekend en verrijkt met de kwalitatieve data (de kwalitatieve kenmerken met betrekking tot omgevingsfactoren: weersomstandigheden, les omstandigheden, speciale activiteiten en groepsdynamiek). Het vastleggen van de werkelijke eigenschappen en variaties tijdens het meetmoment zorgen voor een groter overeenkomen met de werkelijkheid. Dit versterkt de validatie van het onderzoek.

Voor het vergroten van de betrouwbaarheid van het evaluatieformulier werd de Likertschaal gebruikt. De Likertschaal biedt betrouwbaarheid van resultaten door genuanceerdere meningen te krijgen. De Likertschaal werd ingedeeld van 1 tot 4: 1) helemaal oneens, 2) oneens 3) eens 4) helemaal eens. De vragen uit het evaluatieformulier waren niet binair (geen ja/nee, waar/onwaar), waardoor er een beter inzicht gekregen kon worden in waarnemingen, meningen en gedragingen. Daarnaast werd door het gebruik van de Likertschaal het evaluatieformulier gebruikersvriendelijk. De Likertschaal vragen waren grotendeels gesloten, waardoor leerlingen niet zelf een antwoord hoefden te bedenken (zie bijlage X: Leeg evaluatieformulier mbo en vmbo).

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het afstudeerwerkstuk weergegeven. Deze resultaten geven antwoord op de vier deelvragen, om vervolgens de hoofdvraag te kunnen beantwoorden. De resultaten worden per deelvraag besproken. De resultaten die worden weergegeven zijn afkomstig uit het meetmoment en het evaluatieformulier volgens de onderzoeksopzet in hoofdstuk 2. De doelgroep is geanonimiseerd. In dit onderzoek was er een uiteindelijk deelname van 38 leerlingen. In dit hoofdstuk zijn de resultaten beschreven en wordt er naar de bijlage verwezen voor het complete overzicht van verzamelde data.

3.1. Resultaten deelvraag 1

Deelvraag 1: *Wat is de beginsituatie ten aanzien van het welbevinden van de leerlingen uit het eerste jaar van het voortgezet onderwijs?*

Om deze deelvraag te beantwoorden is er gekeken naar de resultaten van de beginsituatie (check-in) data van het stoplicht van welbevinden uit de beginsituatie van de totale groep deelnemers van dit onderzoek. Deze resultaten geven namelijk inzicht in de beginsituatie ten aanzien van het welbevinden van de leerlingen in de les. De data uit de drie groepen zijn bij elkaar samengevoegd en worden hieronder weergegeven. Zie bijlage XIII: Resultaten beginsituatie stoplicht van welbevinden groepen. Daarnaast zijn er situatie gebonden factoren vastgelegd (zie bijlage IX. Situatie gebonden factoren) voor beeldvorming over factoren die van invloed kunnen zijn op de gemoedstoestand van de leerlingen. Deze resultaten dragen bij aan de gehele context (beeldvorming) van de beginsituatie van de vmbo-klassen. Daarnaast zijn tabellen met percentages van het aantal antwoorden per PROSPER-7 begrip terug te vinden in bijlage VII: Kwantitatieve data stoplicht van welbevinden methode.

In totaal waren er 38 leerlingen uit drie verschillende klassen aanwezig tijdens de beginsituatie (n=38). Er waren 26 meisjes en 12 jongens aanwezig tijdens het meetmoment (zie tabel 6 hieronder).

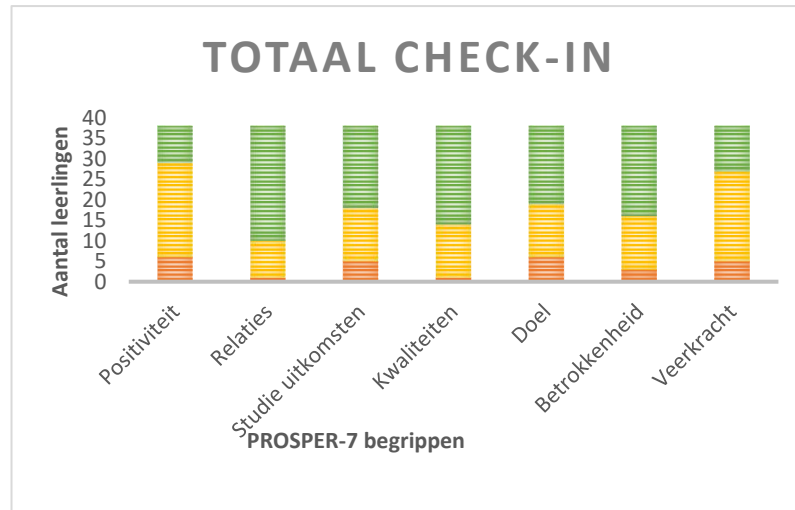
Tabel 6. Aantal jongens en meisjes van totaal groep het meetmoment.

Geslacht	Aantal
Meisjes	26
Jongens	12

In figuur 3 op de volgende pagina wordt de beginsituatie weergegeven in een staafgrafiek, waarbij groen staat voor het antwoord helemaal mee eens, oranje antwoorden weergeeft van leerlingen die het er een beetje mee eens waren en rood antwoorden weergeeft van leerlingen die het helemaal oneens waren. In de beginsituatie had het begrip relaties het hoogste aantal leerlingen die zich over dit begrip tevreden voelde (antwoorden in het groen). 28 leerlingen waren het helemaal eens met betrekking tot het ervaren van sociale waarden en vaardigheden om positieve relaties op school te ontwikkelen. Bij dit begrip waren negen leerlingen die zich matig tevreden vonden en maar één leerlingen ontevreden. Vervolgens had het begrip kwaliteiten een hoog aantal leerlingen die tevreden waren rondom dit begrip. Dit waren 24 leerlingen die tevreden waren over het herkennen van kernkwaliteiten, mogelijkheden, zelfkennis, zelfrespect, zelfwaardering, sterke kanten. Van de zeven PROSPER-7 begrippen, bleken bij vijf begrippen leerlingen ontevreden (antwoorden in het rood, helemaal oneens). Waarbij de begrippen positiviteit en doel het hoogste aantal ontevreden leerlingen bleek. Dit waren bij beide begrippen zes leerlingen. De begrippen studie uitkomsten en veerkracht bleken beide vijf leerlingen ontevreden te zijn. Bij het begrip betrokkenheid waren dit drie leerlingen.

De begrippen positiviteit en veerkracht hadden het hoogste aantal leerlingen die zich matig tevreden voelde over de deze begrippen (23 en 22 leerlingen).

Figuur 3. Resultaten stoplicht check-in totaal

3.1.2. Situatie gebonden factoren van het meetmoment

Tijdens het onderzoek werden er situatie gebonden factoren vastgelegd. Deze factoren gaven een indicatie van het gedrag en de gemoedstoestand van de doelgroep. Een compleet overzicht is terug te vinden in de bijlage. Zie de bijlage IX: Situatie gebonden factoren.

Groep 1

Opvallend kenmerk waargenomen bij groep 1 tijdens het meetmoment, was zichtbaar in de activiteit van de leerlingen. De klas was druk (door elkaar heen praten, schreeuwen, niet de vinger op steken, met elkaar in gesprek zijn tijdens de uitleg etc.). De leerlingen hadden het uur ervoor een theoretische les biologie. De leerlingen gaven aan dat de vorige les saai was vanwege een toets. Daarnaast was de wintertijd ingegaan. Voor deze groep was dit meetmoment het laatste uur op de dag.

Groep 2

De les voor het meetmoment waren buitengewone situaties gebeurd. Tijdens de les hiervoor (gym) waren enkele leerlingen onwel geworden (een leerling, een epileptische aanval). Hierdoor waren enkele leerlingen daardoor geschrokken en neerslachtig. Daarnaast hadden ruim vijf leerlingen slecht geslapen en enkele gaven aan in hun menstruatieperiode te zitten. Voor deze groep was dit meetmoment het laatste uur op de dag.

Groep 3

Voor deze groep was dit meetmoment het eerste uur van de dag. Uit de groep werden veel dezelfde signalen waargenomen. Namelijk: meerdere leerlingen hadden tegenwind tijdens de fietstocht naar school. En waren daardoor moe en uitgeput. Enkele leerlingen hadden niet ontbeten. Daardoor waren de leerlingen erg gemotiveerd om te beginnen met de les voeding.

3.2. Resultaten deelvraag 2

Deelvraag 2: *Heeft de interventie van de Aandacht Ambassadeurs invloed op het welbevinden van de leerlingen?*

Om deze deelvraag te beantwoorden is er gekeken naar de resultaten van het eerste en tweede meetmoment (check-in en out) data van het stoplicht van welbevinden van de totale groep deelnemers. Daarnaast zijn er situatie gebonden factoren tijdens de les meegenomen. Voor weergave van data van de verschillende groepen (zie bijlage XIV: Resultaten verschil stoplicht van welbevinden groepen). Daarnaast zijn tabellen percentages terug te vinden in bijlage VII: Kwantitatieve data stoplicht van welbevinden methode. Deze resultaten dragen bij aan de gehele context (beeldvorming) van de beginsituatie ten aanzien van de doelgroep.

3.2.1. Verschil resultaten stoplicht van welbevinden: check-in en out

Tijdens het 2^e meetmoment waren er ook in totaal 38 leerlingen aanwezig (n=38). Er waren 26 meisjes en 12 jongens aanwezig tijdens de beginsituatie (zie tabel 7 hieronder).

Tabel 7. Aantal jongens en meisjes van totaal groep beginsituatie.

Geslacht	Aantal
Meisjes	26
Jongens	12

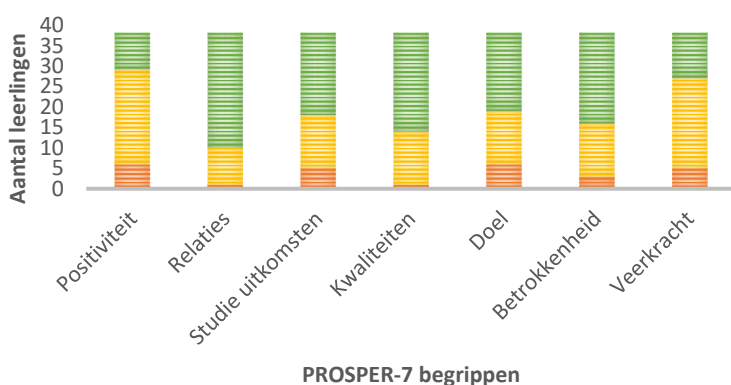
In figuur 8 hieronder zijn de verschillen af te lezen van de beginsituatie in vergelijking met het tweede meetmoment bij 38 leerlingen. Het blijkt dat er een groot verschil is ten aanzien van het PROSPER-7 begrip positiviteit. Bij het tweede meetmoment gaven 11 leerlingen meer dan tijdens de beginsituatie aan positiever te zijn na de interventie. Tegelijkertijd gaven 4 leerlingen aan minder positief te zijn dan bij de beginsituatie. Ook was er een groot verschil te zien in de toename van leerlingen in het tweede meetmoment bij het begrip kwaliteiten. Hier gaven tien leerlingen aan zich beter te voelen rondom het begrip ten aanzien van de beginsituatie. Ook bij het begrip veerkracht gaven leerlingen aan zich beter te voelen na het uitvoeren van de interventie. In het tweede meetmoment had het begrip veerkracht had een toename van zeven leerlingen die zich meer tevreden voelde ten opzichte van de beginsituatie. Daarnaast was er een groot verschil te zien bij het tweede meetmoment in het afgenomen aantal leerlingen die zich tevreden voelde bij het begrip relaties.

11 leerlingen voelde zich minder tevreden dan in de beginsituatie. Verder vond er afname van leerlingen begrip studie uitkomsten die zich ontevreden voelde in het tweede meetmoment plaats. Uitkomstent t-toets: rood $p=0,50$, oranje $p=0,46$ en groen $p=0,26$ (zie bijlage VII: Kwantitatieve data stoplicht van welbevinden methode).

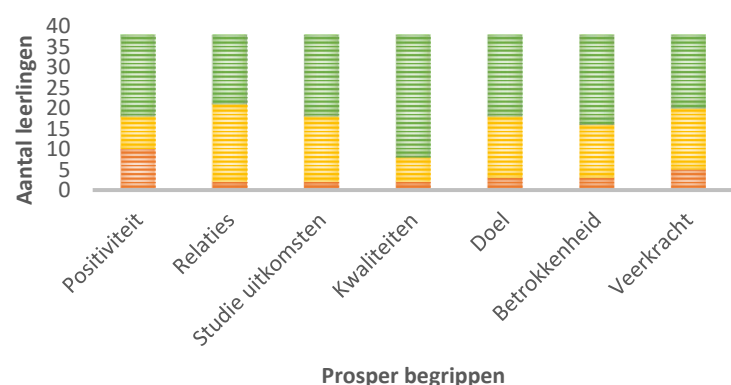
Figuur 4 Verschil resultaten totaal

(groen=helemaal mee eens, oranje= beetje mee eens, rood= helemaal oneens)

TOTAAL CHECK-IN

TOTAAL CHECK-OUT

3.2.4. Kwalitatieve data uit interventie

De interventie: in het zonnetje zetten, werd tijdens het meetmoment uitgevoerd.

De leerlingen gingen tijdens de interventie een eigen gekozen individu meer aandacht geven. De meest gekozen personen waren opa/oma (aantal 58%, n=38) en een vriend of vriendin (50%, n=38) werden het meest gekozen (zie bijlage IX: Uitkomsten (resultaten) interventie Aandachtjes: in het zonnetje zetten)

Quotes van leerlingen waarom ze aan de gekozen persoon aandacht wilden geven:

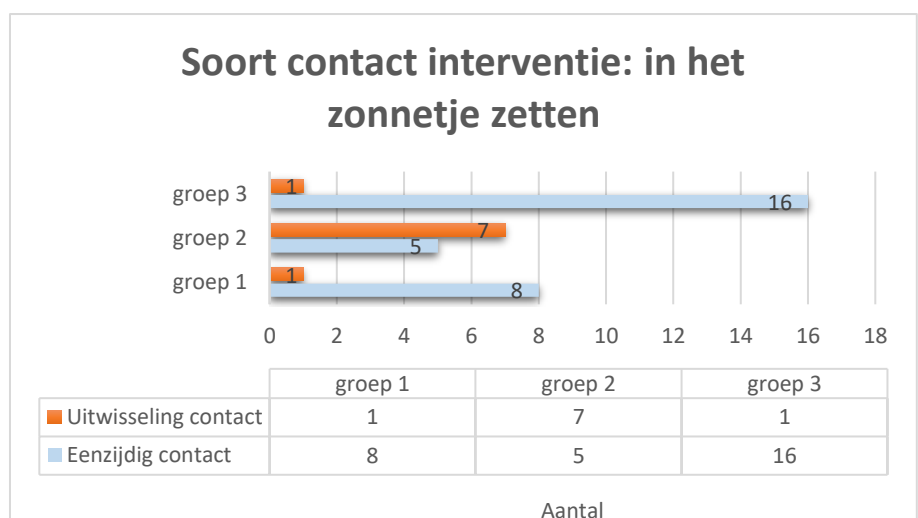
- "Naar oude vriend Whatsapp gestuurd: "gevraagd hoe het met haar gaat".*
- "Whatsapp gestuurd naar oude vriendin van de basisschool die ze al lang niet meer had gesproken".*
- "Whatsapp gestuurd naar opa en oma, gevraagd hoe het met hun ging".*
- "Whatsapp en snapchat gestuurd naar iemand van de scouting om na lange tijd weer af te spreken".*
- "Een oude vriend whatsapp gestuurd met vraag hoe het met gaat".*
- "Whatsapp naar oude vriendin uit vorige klas+ gevraagd hoe het met haar gaat".*
- "Whatsapp bericht aan een oude vriend gestuurd met de vraag of weer een keer te willen logeren. Dat deden ze vroeger namelijk erg vaak".*
- "Gaat zusje meer irriteren i.p.v. negeren".*
- "Kaasstengel naar de gezellige handvaardigheid docent gebracht".*

De leerlingen mochten tijdens de interventie zelf het soort communicatie (medium) voor het contact kiezen. De meeste Leerlingen Uit groep 2 en 3 kozen voor een whatsapp bericht. In groep 2 kozen de meeste leerlingen voor een telefoongesprek (zie figuur 13 hieronder). Het soort contact waarvoor gekozen werd bleek grotendeels eenzijdig te zijn. Namelijk 29 van de totaal 38 leerlingen (76%). Zie ook de figuur 13 hieronder. De resultaten uit deze interventie zijn terug te vinden bijlage IX: Uitkomsten (resultaten) interventie Aandachtjes: in het zonnetje zetten).

Figuur 5. Overzicht van contactvormen n.a.v. de interventie: in het zonnetje zetten

Figuur 6. Soort contact

3.3. Resultaten deelvraag 3

Deelvraag 3: *Wat zijn de effecten van de Aandacht Ambassadeur op het welbevinden van de leerlingen?*

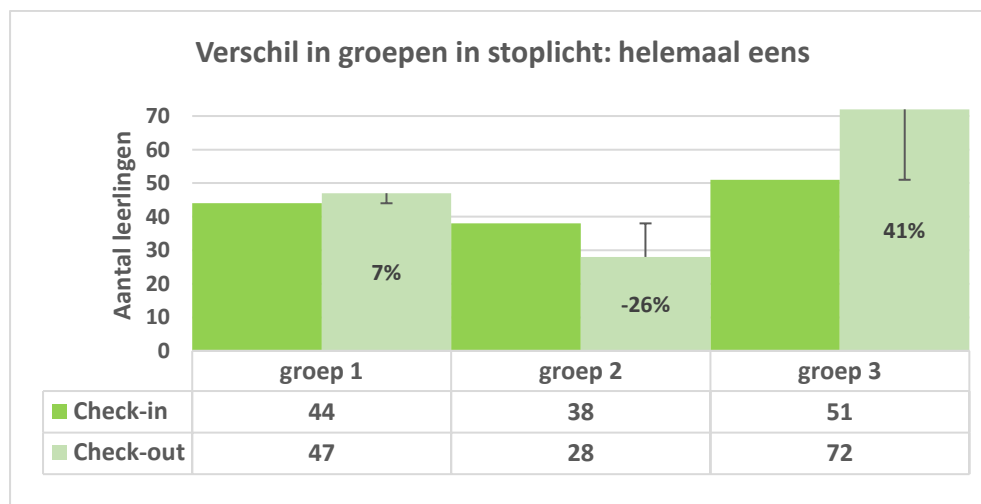
Om deelvraag 3 te beantwoorden is er gekeken naar de resultaten van de totaal check-out van antwoorden in het groen onderdeel (helemaal eens) uit het onderdeel van het stoplicht van welbevinden. De totale toename van antwoorden in het groen, geven namelijk een verbetering van welbevinden weer. Zoals in tabel 3 in hoofdstuk 2 wordt beschreven: *Meer groene aantallen in check-out dan in check-in vergroot welbevinden.*

Daarnaast werd er gekeken naar de kwalitatieve data uit het evaluatieformulier. Een compleet overzicht van de beschreven data is terug te vinden in de bijlage VII: Kwantitatieve data stoplicht van welbevinden methode (zie bijlage XI: Resultaten evaluatieformulier totaal vmbo).

3.3.1. Effect stoplicht van welbevinden

In figuur 16 hieronder is te zien dat het aantal leerlingen in de groepen in het groen in de beginsituatie (check-in) en de eindsituatie (check-out) van elkaar verschillen. Groep 1 had op het een totale toename van drie leerlingen in het tweede meetmoment (check-out) ten opzichte van de beginsituatie (check-in) in het groene onderdeel van het stoplicht van welbevinden. Dit was een toename van 7% (n=38). De tweede groep had een totale afname van 10 leerlingen. Dit was een afname van 26% (n=38). En de derde groep had een totale toename van 21 leerlingen. Dit was een toename van 41% (n=38).

Figuur 7. Verschil check-in en out tussen groepen meetmoment

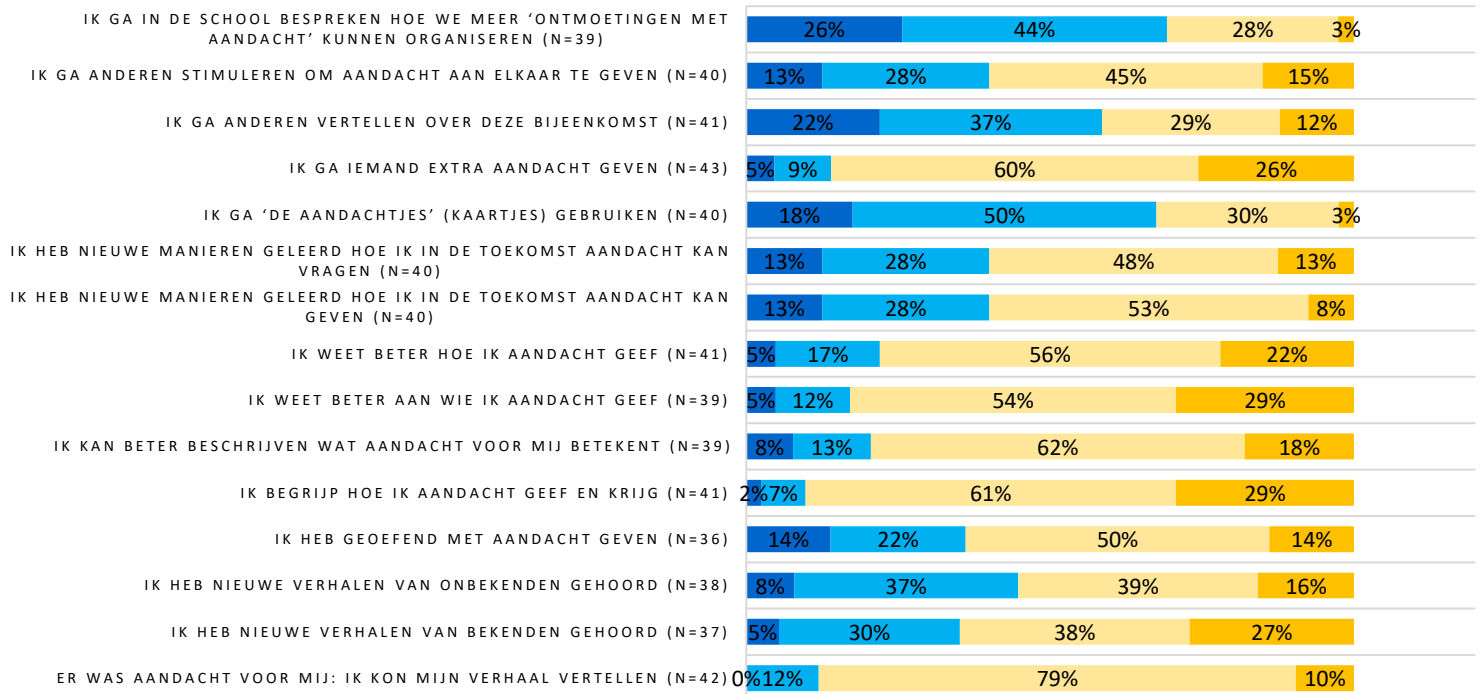
3.3.2. Resultaten evaluatieformulier vmbo

Het evaluatieformulier werd in week 45 bij de leerlingen afgenomen. In bijlage X: Leeg evaluatieformulier mbo en vmbo, zijn de vragen uit het formulier terug te vinden. Hieronder is een deductieve analyse te zien van de uitkomsten uit het evaluatieformulier (zie grafiek 1). Er waren totaal drie leerlingen absent bij afname van het evaluatieformulier. Er waren totaal 45 leerlingen aanwezig tijdens de afname van het evaluatieformulier.

Door middel van de gesloten vragen konden de leerlingen met behulp van een Likertschaal (1: helemaal oneens tot 4: helemaal eens) verschillende stellingen beantwoorden. Zoals te zien in figuur 18 hieronder, de meeste leerlingen waren het eens met de stellingen. Behalve bij vraag: *Ik ga in de school bespreken hoe we meer 'ontmoetingen met Aandacht' kunnen organiseren*, was 44% het oneens en 26% helemaal oneens (samen 70%) met de stelling. Daarnaast bleek bij de vraag: *Ik ga 'de Aandachtjes' (kaartjes) gebruiken*, ook dat de meerderheid het niet eens was met de stelling (50% oneens en 18% helemaal oneens, samen 68%). Ook bij de vraag: *Ik ga anderen vertellen over deze bijeenkomst*, was een kleine meerderheid het oneens met de stelling (37% oneens, 22% helemaal oneens, samen 59%). De vraag met het hoogste percentage eens en helemaal eens: *Ik begrijp hoe ik aandacht geef en krijg*, met 60% eens en 29% helemaal eens (zie bijlage XI: Resultaten evaluatieformulier totaal vmbo).

RESULTATEN GESLOTEN VRAGEN VMBO

■ helemaal oneens ■ oneens ■ eens ■ helemaal eens

Grafiek 1. Resultaten gesloten vragen evaluatieformulier vmbo.

Open vraag: Wat heb je tijdens de bijeenkomst nog meer gedaan?

Op deze vraag zijn verschillende antwoorden gegeven. Het meest voorkomende antwoord waren: koken, namelijk 19 leerlingen. Zie bijlage XI: Resultaten evaluatieformulier totaal vmbo, voor volledig resultaten overzicht.

Open vraag: Wat heb je door deze bijeenkomst nog meer geleerd of ervaren?

Vier leerlingen beantwoordde deze vraag met: koken. Zes leerlingen hadden deze vraag met: niets, beantwoord. In tabel 9 op de volgende pagina worden de overige antwoorden van deze vraag weergegeven.

Open vraag: Welk gevoel houd je over aan deze lessen?

Leerlingen konden meerdere gevoelens (begrippen) opschrijven. Elk individueel begrip werd als één aantal geanalyseerd. Begrippen zoals: blij en blijheid zijn als aparte begrippen geanalyseerd. De begrippen, blij en blij gevoel, zijn samengevoegd tijdens de analyse. De begrippen fijn en fijn gevoel zijn ook samengevoegd in de analyse. Leerlingen die de vraag hadden overgeslagen of een kruisje hadden ingevuld zijn bij elkaar samengevoegd (zie figuur 8). In tabel 8 hieronder wordt het aantal genoemde begrippen weergegeven.

Figuur 8. Resultaten: Welk gevoel houd je over aan deze bijeenkomst?

Tabel 8. Antwoorden op de Welk gevoel houd je over aan deze lessen?

Begrip	Aantal leerlingen
<i>Blij</i>	7
<i>Leuk</i>	6
<i>Goed</i>	4
<i>Fijn</i>	4
<i>Prima</i>	3
<i>Vrolijk</i>	2
<i>Blijheid</i>	2
<i>Succes</i>	1
<i>Motiverend</i>	1
<i>Vertrouwd</i>	1
<i>Normaal</i>	1
<i>Depri</i>	1
<i>Optimistisch</i>	1
<i>Neutraal</i>	1
<i>Moe</i>	1
<i>Gezelligheid</i>	1
<i>Gelukkig</i>	1
<i>Overgeslagen of weet ik niet</i>	9
Totaal	47

Tabel 9. Resultaten openvraag: Wat heb je door deze bijeenkomst nog meer geleerd of ervaren?

Antwoorden
Aardig zijn
Begrippen van welbevinden
Bijdragen aan fijne sfeer
Dat je goed samen moet werken
Geen idee
Geen idee
Geleerd hoe ik het moet doen
Gevoelens
Ik begrijp de begrippen
Lastig te ervaren
Leuk omdat je weer leeft
Luisteren naar anderen
Meer aandacht hebben voor elkaar
Met vriendin zijn is fijn
Niet iedereen aandacht willen geven
Rustig blijven
Samenwerken
Stom hoort erbij
Veel
Weet met wie ik goed kan samenwerken
Wie ik aandacht moet geven
Wie ik aandacht moet geven

3.4. Resultaten deelvraag 4

Deelvraag 4: ***Zijn er overeenkomsten in effecten van de aandacht Ambassadeurs bij leerlingen in het vmbo ten aanzien van de effecten die zijn gevonden in het mbo?***

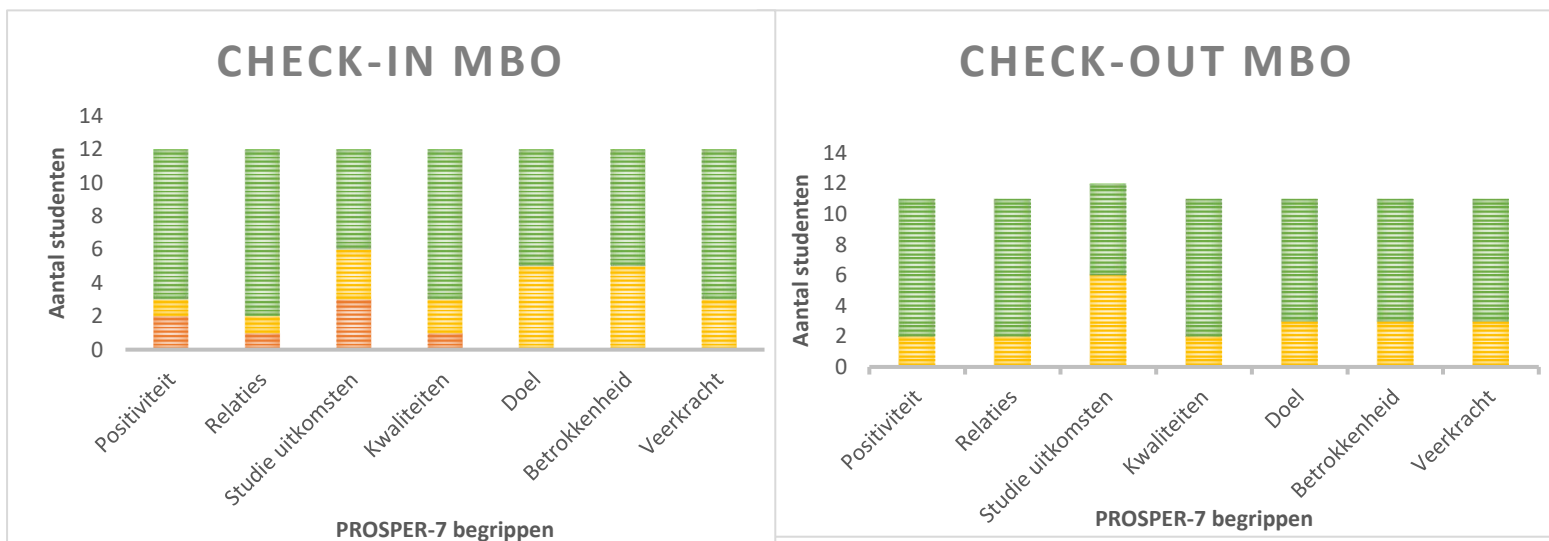
Om deelvraag 4 te beantwoorden is er gekeken naar de resultaten van de het stoplicht van welbevinden onderzoek bij het Zone.college mbo. Daarnaast werd er gekeken naar de kwalitatieve data uit het evaluatieformulier van Zone.college mbo. Het evaluatieformulier van Zone.college mbo kwam overeen met het formulier afgenomen in dit onderzoek op het vmbo. Een compleet overzicht van de beschreven data is terug te vinden in de bijlage VIII: Kwantitatieve data stoplicht van welbevinden methode en bijlage XI: Resultaten evaluatieformulier totaal vmbo.

3.4.1. Resultaten onderzoek Zone.college mbo: stoplicht (check-in/out)

Totaal zaten er zeven studenten in de onderzoeksdoelgroep van het mbo. Deze zeven leerlingen zijn meegenomen in de resultaten.

In figuur 19 is het verschil in beginsituatie in vergelijking met het tweede meetmoment bij 9 studenten te zien. Het blijkt dat er aan de beginsituatie meer studenten zich minder positief, slechter voelen omtrent relaties, studie uitkomsten en kwaliteiten dan in het tweede meetmoment. In het tweede meetmoment bleken er geen studenten meer zeer negatief of slecht te voelen over de begrippen. Studenten voelen zich beter in het tweede meetmoment dan in de beginsituatie.

Figuur 9 Resultaten stoplicht.

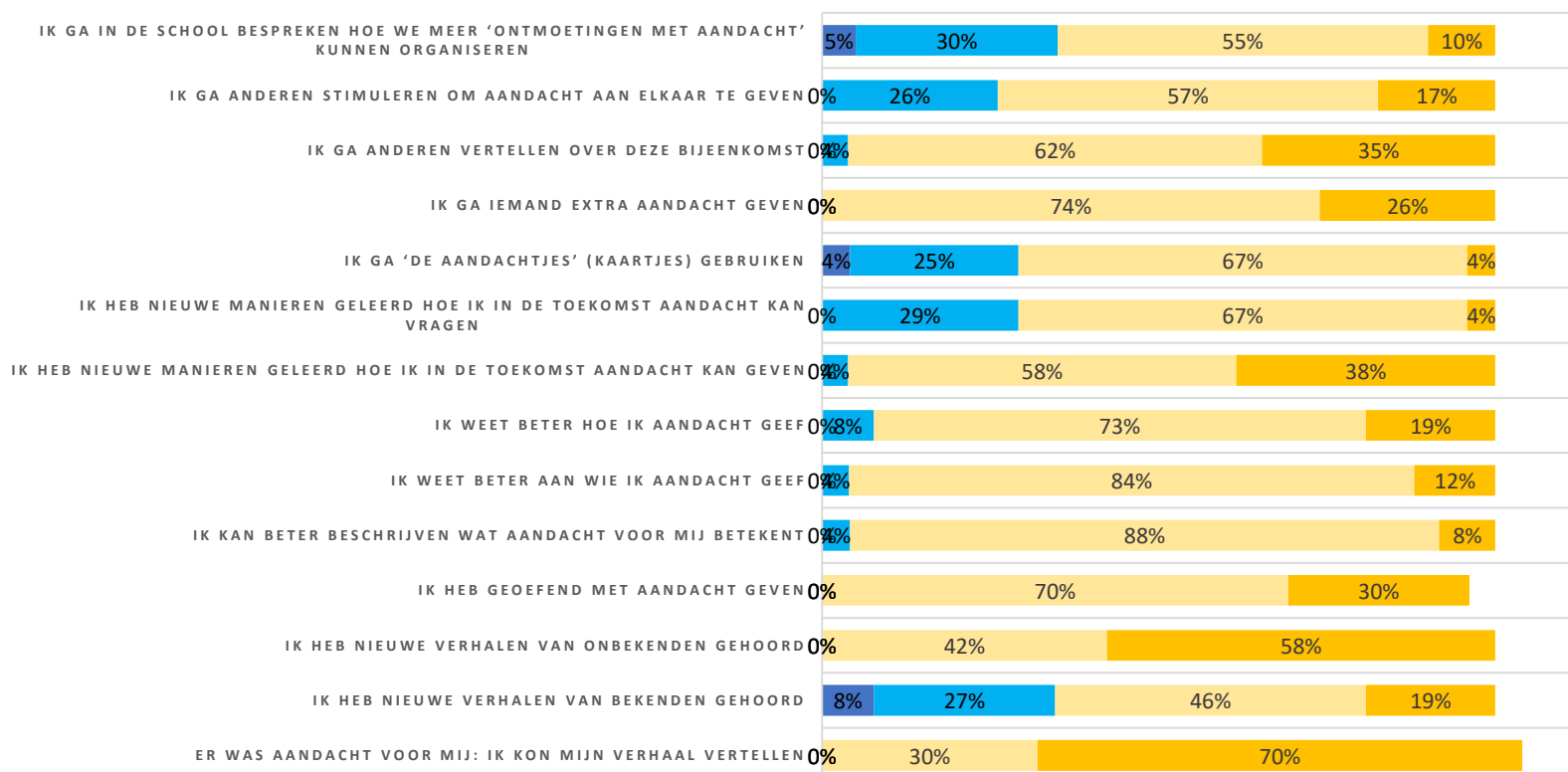

3.4.2. Resultaten evaluatieformulier Zone.college mbo

Binnen de gesloten vragen konden de studenten door middel van de Likertschaal (1: helemaal oneens tot 4: helemaal eens) verschillende stellingen beantwoorden. Zoals te zien in grafiek 2 hieronder, was grotendeels iedereen het eens met de vragen. De vragen: Ik ga iemand extra aandacht geven, ik heb geoefend om aandacht geven, ik heb nieuwe verhalen van onbekenden gehoord en er was aandacht voor mij, hadden allen een beantwoording van 100% eens (per vraag verschillen tussen eens en helemaal eens zie grafiek 2 hieronder). De vragen: ik ga in de school bespreken hoe we meer ontmoetingen met aandacht kunnen organiseren en ik heb nieuwe verhalen van bekenden gehoord, beide hadden het hoogste percentage (35%) oneens (zie bijlage XII: Resultaten evaluatieformulier mbo).

RESULTATEN GESLOTEN VRAGEN MBO

■ helemaal oneens ■ oneens ■ eens ■ helemaal eens

Grafiek 2. Resultaten gesloten vragen evaluatieformulier mbo

***“Kennism gemaakt met
andere leeftijdsgenoten”***

Open vraag: Wat heb je tijdens de bijeenkomst nog meer gedaan?

Op deze vraag zijn verschillende antwoorden gegeven. Enkele antwoorden zijn weergegeven als quotes (zie spraakwolken). In bijlage XII: Resultaten evaluatieformulier mbo, worden de volledige resultaten weergegeven.

***“Geleerd dat je meer aan
anderen moet denken.
Hoe belangrijk
vriendschap is”***

***“Nieuwe dingen geleerd
over aandacht met
verschillende
perspectieven”***

“Inspiratie gehaald uit de manier van denken van een ander”

Open vraag: Welk gevoel houd je over aan deze lessen?

Studenten konden meerdere gevoelens (begrippen) opschrijven. Elk individueel begrip werd als één aantal geanalyseerd. Woorden als goed gevoel zijn als aan elkaar geplakt, nu goedgevoel. Omdat het woord wolk programma deze twee woorden anders als twee verschillende woorden zou meetellen (zie tabel 10 en figuur 10).

Figuur 10. Resultaten: Welk gevoel houdt je over aan deze bijeenkomst?

Tabel 10 Resultaten openvraag: Ik gevoel houd je over aan deze lessen?

Open vraag: Wat heb je door deze bijeenkomst nog meer geleerd of ervaren?

Op deze openvraag werd er een variatie aan antwoorden gegeven. Deze liepen uiteen van aandacht leren geven tot bewustwording.

Voor het analyseren van deze antwoorden, zijn deze gecategoriseerd in groepen van inhoud. Soort aandacht (geven of krijgen), bewustwording, communicatie en samenwerken. Antwoorden gericht op aandacht, aandacht geven en aandacht krijgen werden het vaakst genoemd (aantal 9). Ook gaven meerdere studenten aan bewuster geworden te zijn van zichzelf en anderen (aantal 7). Verder gaven studenten communicatievaardigheden (aantal 5) en samenwerken (aantal 1) aan. In bijlage XII: Resultaten evaluatieformulier mbo, worden de volledige resultaten weergegeven.

Begrip	Aantal leerlingen
Goedgevoel	7
Goed	4
Positief	4
Gezellig	3
Geleerd	3
Leerzaam	3
Leuk	3
Vrolijkgevoel	2
Aandachtgeven	1
Bewustwording	1
Blij	1
Blijheid	1
Fijn	1
Interessant	1
Mooi	1
Opengevoel	1
Opgelucht	1
Optimistisch gevoel	1
Positiviteit	1
Relax gevoel	1
Tevreden	1
Totaal	42

3.4.3. Overeenkomsten resultaten mbo en vmbo

Beantwoording analyse kader vragen deelvraag 4: **Voor welke van de PROSPER-7 begrippen van welbevinden zien we de grootste toename na het werken met de interventie van Aandacht Ambassadeurs?**

Bij zowel het mbo als vmbo vonden toename in aantallen leerlingen die zich beter voelde met betrekking tot de begrippen: positiviteit en doel. Bij het mbo vond er een toename van twee studenten plaats in het tweede meetmoment na de interventie. Bij het tweede meetmoment gaven ook twee leerlingen aan zich beter te voelen met betrekking tot het begrip doel ten opzichte van de beginsituatie voor de interventie. Bij het vmbo gaven 11 leerlingen aan zich positiever te voelen tijdens het tweede meetmoment na de interventie. Met een toename van een leerlingen bij het begrip doel tijdens het tweede moment na de interventie. In de andere PROSPER-7 begrippen zijn geen overeenkomsten gebleken tussen het mbo en vmbo.

Beantwoording analyse kader vragen deelvraag 4: **Zijn er overeenkomsten in effecten ten aanzien van de kwalitatieve antwoorden van de deelnemers?**

Verschillende overeenkomsten van effect bij het uitvoeren van de interventie van aandacht ambassadeurs blijkt uit het hoge aantal antwoorden 'eens' bij de stellingen uit de vragenlijst. Zie tabel 11 hieronder.

Tabel 11. Overeenkomsten mbo en vmbo

Uitkomsten na Aandachtjes op Zone.college mbo		Uitkomsten na Aandachtjes op Zone.college vmbo	
<u>96%</u> van de studenten weten beter aan wie en hoe zij Aandacht geven	<u>100%</u> mee eens: Er was aandacht voor mij: ik kon mijn verhaal vertellen	<u>83%</u> van de leerlingen weten beter aan wie en hoe zij Aandacht geven	<u>89%</u> mee eens: Er was aandacht voor mij: ik kon mijn verhaal vertellen
<u>92%</u> van de studenten weet beter hoe ze Aandacht geven	<u>96%</u> mee eens: Ik heb geoefend met Aandacht geven	<u>78%</u> van de leerlingen weet beter hoe ze Aandacht geven	<u>64%</u> mee eens: Ik heb geoefend met Aandacht geven
<u>74%</u> van de studenten gaan anderen stimuleren om Aandacht aan elkaar te geven	<u>74%</u> van de studenten gaat andere stimuleren om aandacht aan elkaar te geven	<u>60%</u> van de leerlingen gaan anderen stimuleren om Aandacht aan elkaar te geven	<u>65%</u> van de leerlingen gaat andere stimuleren om aandacht aan elkaar te geven
<u>71%</u> van de studenten heeft nieuwe manieren geleerd hoe ze in de toekomst aandacht kun vragen	<u>96%</u> van de studenten heeft nieuwe manieren geleerd hoe ik in de toekomst Aandacht kan geven	<u>61%</u> van de leerlingen heeft nieuwe manieren geleerd hoe ze in de toekomst aandacht kun vragen	<u>61%</u> van de leerlingen heeft nieuwe manieren geleerd hoe ik in de toekomst Aandacht kan geven
<u>65%</u> van de studenten gaan bespreken hoe school meer 'ontmoetingen met Aandacht' kan organiseren	<u>100%</u> mee eens: Ik ga iemand extra Aandacht geven	<u>31%</u> van de leerlingen gaan bespreken hoe school meer 'ontmoetingen met Aandacht' kan organiseren	<u>86%</u> mee eens: Ik ga iemand extra Aandacht geven
<u>91%</u> van de studenten weet beter hoe Aandacht te geef	<u>96%</u> kan beter beschrijven wat Aandacht voor hem/haar betekent <u>92%</u> weet beter aan wie aandacht gegeven moet worden	<u>78%</u> van de leerlingen weet beter hoe Aandacht te geef	<u>80%</u> kan beter beschrijven wat Aandacht voor hem/haar betekent <u>90%</u> van de leerlingen weet beter aan wie aandacht gegeven moet worden

4. Discussie

In dit hoofdstuk wordt de discussie weergegeven. De discussie is in twee onderdelen verdeeld: onderdeel 4.1. gaat in op de gekozen aanpak en onderdeel 4.2. over de resultaten van dit onderzoek. Bij dit laatste onderdeel worden de resultaten per deelvraag bediscussieerd. De deelvragen zijn de leidende draad voor de tekst. De theorie die in de inleiding is beschreven zal in dit hoofdstuk worden vergeleken met de resultaten uit dit onderzoek. Het doel van de hoofdvraag van dit onderzoek was om erachter te komen wat de effecten zijn van meer aandacht besteden aan elkaar in de klas op het welbevinden van leerlingen uit het eerste jaar van het vmbo.

4.1. De gekozen aanpak

De beschreven onderzoeksresultaten van het onderzoek zijn een weerspiegeling uit interpretatie en ervaring van omstandigheden van de onderzoeker. Uit interpretatie van de onderzoeker zijn de uitkomsten van de analyses beschreven. Door de mate van interpretatie tijdens het onderzoek van de praktijkinzichten en gesprekken, zijn de resultaten een momentopname van de situatie. Dit onderzoek is door één enkele onderzoeker uitgevoerd. Daardoor worden de resultaten en inzichten van dit onderzoek grotendeels bepaald door de ervaring van de onderzoeker. Dit geeft op kleine schaal een beeld op de werkelijkheid. Bij uitkomst van de analyses van de resultaten zijn er geen memberchecks gedaan bij de doelgroep. Door een member-check wordt de data, de interpretaties en/of conclusies van de onderzoeker geverifieerd bij de respondent om te controleren of deze correct zijn. Er zijn dus geen resultaten gepresenteerd aan de doelgroep om te controleren of de interpretatie van de resultaten overeenkwamen met de doelgroep hun voornemen. Dit had wel relevantie kunnen bieden voor dit onderzoek.

Een kritiek punt dat werd ervaren bleek uit verantwoordelijkheden van de onderzoeker. Als startend docent bleek de nieuwe werkomgeving een hoger belastende taak dan verwacht. Dit onderzoek liep parallel aan de lestijd van de leerlingen. En maakte dus onderdeel uit van de reguliere les. Als startend docent hebben naast de werkzaamheden in lesgeven, lesvoorbereidingen, klassenmanagement en andere docenten werktaken bijgedragen aan de werkdruk en uitvoering van dit onderzoek. In een ideale situatie was er een scheidingslijn tussen het werkelijke lesgeven en het uitvoeren van het onderzoek. In de praktijk was deze scheiding vervaagd. De rol als onderzoeker en docent werden onder dezelfde tijd uitgevoerd. Dit heeft het onderzoek beperkt omdat sommige onderzoek onderdelen met andere prioriteit werden uitgevoerd door bijvoorbeeld invloed van klassenmanagement.

Over de dataset kunnen geen individuele uitspraken gedaan worden. Aan het einde van elke check-in/out, werd er beeldmateriaal verzameld van de antwoorden van de leerlingen op het stoplicht van welbevinden (foto's gemaakt door de onderzoeker van de stoplichten van welbevinden met datapunten, zonder personen, maar met betreffende leerling codes). Dit beeldmateriaal is verloren gegaan tijdens de analyse. Hierop stonden data van codes waaraan elke leerling specifiek gekoppeld was. Het gevolg was dat er geen data beschikbaar was met betrekking tot de gekoppelde individuele verschuivingen van leerlingen op het stoplicht van welbevinden (de verschillen tussen check-in en out konden niet gekoppeld worden aan de leerlingen en dus ook geen gepaarde verschillen worden waargenomen). Aangezien datapunten niet vergeleken kunnen worden aan de specifieke leerling, is het niet te achterhalen welke leerling verplaatst op de verdeling van het stoplicht van welbevinden.

Tijdens de uitvoering van het meetmoment zijn obstakels waargenomen die niet in de analyse van verwachting werden meegenomen. Tijdens de beginsituatie was het stoplicht van welbevinden methode nieuw voor de leerlingen. Aan de leerlingen was te merken dat zij onzeker waren over hun eigen gedachten en meningen en durfden zij zichzelf niet volledig te uiten. De onderzoeker observeerde dat een deel van de groep mee ging met de antwoorden van andere leerlingen in de groep. Dit kuddegedrag zorgde voor een gelijkmatig aantal verschuivingen. Door dit praktijkfenomeen zijn mogelijk de resultaten minder betrouwbaar. Dit is echter niet meer te controleren door (wat hierboven wordt toegelicht) het verloren beeldmateriaal met leerling codes.

Om de validiteit van het onderzoek te vergroten werd er gekozen voor een Likertschaal van 1-4 schaal in plaats van een Likertschaal van 1-3. De antwoordmogelijkheden dwongen de leerlingen een antwoord te kiezen. Echter bleek dit in de praktijk anders. Uit de resultaten van het evaluatieformulier werd het volgende geconstateerd: leerlingen hadden vragen overgeslagen of vragen ingevuld met “niet van toepassing” of “weet ik niet” op het evaluatieformulier. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat het tijdsmoment waarop het evaluatieformulier werd afgenomen niet geschikt was. De leerlingen die aan het einde van de dag het evaluatieformulier in hadden gevuld waren mogelijk vermoeid en “uitgeput” van de dag. Leerlingen zijn mogelijk verveeld of vermoeid geraakt bij de eentonigheid van de vragen. In dat geval zijn de resultaten niet valide.

Daarnaast werd er achteraf kritisch gekeken naar de groepssamenstelling en gekozen momenten van meten. In dit onderzoek werd aanwezigheid van neurodivergentie bij leerlingen niet meegenomen. Echter hebben deze factoren wel invloed gehad op de uitvoerbaarheid en uitvoering van het onderzoek. Samenstelling van de homogene groepen in plaats van heterogene groepen had mogelijk invloed op de begripsvorming. Daarnaast werd het onderzoek uitgevoerd aansluitend met een praktijkgericht vak. De lesomgeving van het praktijkvak heeft mogelijk geleid tot meer afleiding en prikkelverwerking bij de leerlingen. Dit zou direct invloed gehad kunnen hebben op de uitvoerbaarheid van dit onderzoek.

4.2. De resultaten

Deelvraag 1: Wat is de beginsituatie ten aanzien van het welbevinden van de leerlingen uit het eerste jaar van het voortgezet onderwijs?

Voor het beschrijven van de situatie gebonden factoren van de doelgroep tijdens verloop van de beginsituatie, werd gekozen voor de volgende onderwerpen: lesomstandigheden, weersomstandigheden, lesinhoud en groepsdynamiek (context). Bij het beschrijven van de groepsdynamiek bij de beginsituatie van groep 2, is er een poging gedaan om de groepsdynamiek correct te formuleren. Echter was de situatie persoonlijk voor sommige leerlingen en lastig te beschrijven. Het formuleren van het volgende was moeilijk te beschrijven: “enkele leerlingen gaven aan in hun menstruatieperiode te zitten”. De desbetreffende leerlingen hadden ieder andere symptomen en of gedrag. Deze situatie heeft invloed gehad op de uitkomsten in het stoplicht van welbevinden (zie bijlage IX: Situatie gebonden factoren). Het voorkomen van deze symptomen hebben mogelijk invloed gehad op het effect van de interventie en uitkomsten van het onderzoek.

Deelvraag 2: Hebben de interventies van de Aandacht Ambassadeurs invloed op het welbevinden van de leerlingen in het voortgezet onderwijs?

In de beginsituatie zie je bij groep 2 een hoge afname van welbevinden (een afname 40% in groene antwoorden) zie bijlage XIV: Resultaten verschil stoplicht van welbevinden groepen. Dit is te verklaren door de situatie gebonden factoren van deze groep. Tijdens het lesuur voor het meetmoment hebben zich vervelende situaties voorgedaan. Dit heeft invloed gehad op het welbevinden van de leerlingen, omdat zij daarna namelijk in een shocktoestand verkeerden.

Daarnaast is er bij het begrip **relaties** een afname in tevredenheid. Tijdens de check-out was er bij 11 leerlingen een afname in tevredenheid geconstateerd. Deze verschuiving is mogelijk te verklaren door het individuele karakter van de interventie. De interventie liet de leerlingen nadenken over de personen die in hun beleving meer aandacht zouden mogen krijgen. Deze gedachtegang kan een gevoel opwekken van minder competent zijn, doordat zij dierbaren al een tijd niet hebben gesproken, en zich hier mogelijk schuldig over voelen. Tijdens de check-in was dit besef nog niet aanwezig. Tijdens de interventie, hadden de leerlingen mogelijk het besef gekregen over het feit dat zij niet zo goed relaties onderhouden, waardoor zij leerden dit te herkennen. Daarnaast is deze verschuiving mogelijk te verklaren door het grote deel eenzijdig contact wat werd gelegd tijdens de interventie. De leerlingen hadden dierbaren geprobeerd te bereiken, maar enkele leerlingen (9= 24%) hadden uitwisseling in contact met de persoon kunnen maken (Bijlage IX: Uitkomsten (resultaten) interventie Aandachtjes: in het zonnetje zetten). Wat er na de les is gebeurd met het contact is buiten dit onderzoek gebleven. Toch zou je verwachten dat het zoeken naar contact met dierbaren een toename zou brengen in de tevredenheid rondom relaties. Dit blijkt niet uit de resultaten van het totaal aantal leerlingen.

Bij het begrip: **studie-uitkomsten**, werd er tijdens de interventie niet actief gewerkt aan het ontwikkelen van de studie-uitkomsten. De leerlingen hebben enkel nagedacht over hun eigen studie-uitkomsten. Er vond een verschuiving plaats van ontevreden naar matig tevreden. Dit laat zien dat er verbetering plaats vond bij het begrip (staat gelijk aan dat het welbevinden van leerlingen rondom het begrip studie-uitkomsten toegenomen is).

Deelvraag 3: Wat zijn de effecten van de interventies van de Aandacht Ambassadeurs op het welbevinden van de leerlingen in het voortgezet onderwijs?

Zoals besproken in 4.1. kunnen er geen individuele uitspraken gedaan worden uit de dataset. Gezien de kleine groepen kan wel verklaard worden waar de verschuivingen plaatsvinden, door het gelijke aantal aan respondenten die verschuiven. Mits er binnen twee categorieën (kleuren) een verschuiving plaatsvindt met hetzelfde aantal leerlingen. Wanneer er bij alle drie de categorieën verandering plaatsvindt, is het niet meer te herleiden waar mogelijk de verschuiving plaatsvindt. Bijvoorbeeld, gelijke verschuivingen van/naar groen en rood op het stoplicht van welbevinden, laten een directe vergroting of het verminderen van welbevinden zien. De aantallen in oranje, zijn echter moeilijk te herleiden of deze van groen of rood komen.

Deelvraag 4: Zijn er overeenkomsten in effecten van de interventies van de Aandacht Ambassadeurs bij leerlingen in het vmbo ten aanzien van de effecten die zijn gevonden in het mbo?

Er zijn gegevens van effecten uit verschillende situaties voortgekomen, het mbo en het vmbo. Deze gegevens zijn niet volledig te vergelijken, omdat deze resultaten van deelnemers met andere leeftijdsgroepen en onderwijsniveau behoren. Verder werd de uitvoering op het Zone.college mbo als dagprogramma uitgevoerd. Dit is in tegenstelling tot de uitvoering op het Zone.college vmbo, wat namelijk in een blokkur van totaal 135 minuten werd uitgevoerd.

5. Conclusie en aanbeveling

In dit afstudeerwerkstuk werd onderzocht wat de effecten waren van meer aandacht besteden aan elkaar in de klas op het welbevinden van 38 leerlingen uit het eerste jaar van het vmbo. Dit onderzoek werd gedaan door middel van het uitvoeren van een interventie. Waarbij de begin en eindsituatie met elkaar vergeleken werd op score van begrippen (positiviteit, relaties, studie-uitkomsten, kwaliteiten, doel, betrokkenheid en veerkracht). Voorafgaand aan het onderzoek werd er informatie over het onderwerp verzameld. Aan de hand hiervan is een knowledge-gap geformuleerd waaruit hoofd- en deelvragen zijn ontstaan. In dit hoofdstuk zullen de deelvragen en de hoofdvraag worden beantwoord. Vervolgens zullen er aanbevelingen worden gedaan.

5.1. Conclusie

Deelvraag 1: Wat is de beginsituatie ten aanzien van het welbevinden van de leerlingen uit het eerste jaar van het voortgezet onderwijs?

De resultaten uit de beginsituatie hebben geresulteerd in het antwoord op deze deelvraag. Uit de beginsituatie is gebleken dat geen van de leerlingen 100% tevreden waren. 50% van de leerlingen bleek tevreden 40% matig tevreden en 10% ontevreden.

Naast de resultaten uit de totale doelgroep, zaten er verschillen in resultaten tussen individuele groepen. Waarbij groep 1 het hoogste tevredenheid percentage had. Groep 2 had het laagste percentage tevredenheid. Groep 3 had het hoogste percentage matig tevreden.

De beginsituatie van de verschillende groepen geeft een duidelijk verschil ten aanzien van het welbevinden in groepen weer.

Deelvraag 2: Heeft de interventie van de Aandacht Ambassadeurs invloed op het welbevinden van de leerlingen?

Uit de resultaten blijkt dat de leerlingen een vergroot welbevinden ervaren na het uitvoeren van de interventie. Er vindt een toename in tevredenheid van leerlingen plaats, ten opzichte van de beginsituatie. Uit de interventie bleek een totale toename van 76% in tevredenheid. Naast de resultaten uit de totale doelgroep responderen, zaten er verschillen in resultaten tussen de individuele groepen. Groep 2 had na de interventie het minste effect op het verbeteren van het welbevinden. Met een afname van 7% in tevredenheid, toename van 7% in matig tevreden en een afname van 4% in ontevreden. Dit is te verklaren door de homogene samenstelling van geslacht in de klas. De klas bestond namelijk alleen uit meisjes. Meisjes in het voortgezet onderwijs rapporteren meer problemen (Gezondheid en wetenschap, z.d.). Daarnaast bleek uit de situatie gebonden factoren uit de beginsituatie een deel van de leerlingen last te hebben van menstruatieklachten en vermoeidheid. Daarnaast waren er vervelende situaties gebeurd in het lesuur ervoor, waardoor de groep geschrokken was. Bij groep 1 bleek een kleine verbetering van welbevinden met toename van 5% in tevredenheid, afname van 5% die matig tevreden waren en geen verandering in ontevredenheid. Groep 3 bleek de meeste verbetering van welbevinden. Deze groep had de hoogste toename in de antwoorden tevreden, namelijk 21%, een afname van 20% in matig tevreden en een toename van 3% in antwoorden ontevreden. Deze resultaten uit groep 3 gaan gepaard met de situatie gebonden factoren uit de beginsituatie. Leerlingen waren extra gemotiveerd voor de praktijkles. Er is een onverwacht verband te zien in de verschuiving van antwoorden van tevredenheid en het soort contact wat de leerlingen hadden tijdens de interventie. Er werd verwacht dat contact met uitwisseling een toename in tevredenheid antwoorden zou resulteren. Echter bleek het tegenovergestelde. In groep 2 had meer dan de helft van de leerlingen contactuitwisseling met een persoon. Echter werd er een afname in tevreden antwoorden gezien. En vice versa. Bij groepen 1 en 3, waar de leerlingen voornamelijk eenzijdig contact hadden, bleek wel een toename in antwoorden tevreden. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat de persoon aan wie de leerling aandacht gaf meer invloed heeft dan de vorm waarmee aandacht werd gegeven.

Deelvraag 3: Wat zijn de effecten van de Aandacht Ambassadeur op het welbevinden van de leerlingen?

Naast de uitkomsten van deelvraag 2 bleek ook effecten van de interventie te zien in het evaluatieformulier. De meeste leerlingen waren het eens met de stellingen gericht op het belang van meer aandacht geven en krijgen aan elkaar. Leerlingen benoemden bewustwording, zelfkennis, acties en

ontwikkeling rondom aandacht geven en krijgen als individuele leerdoelen. 92% van de leerlingen hield een positief gevoel over na het uitvoeren van de interventie.

Daarnaast bieden de uitkomsten uit dit onderzoek door de toe gepaste methodiek, mogelijkheid voor het ontwikkelen van identiteit en sociaal-cognitief functioneren. Uit de literatuur blijkt dat in de adolescentie de hersenen nog volop in ontwikkeling zijn. De integratie van eerder verworven functies, bewuste zelfregulerende informatieverwerking, eigen identiteit en cognitief functioneren staat centraal. Waarbij is het van belang dat geleerde vaardigheden moet worden geëvalueerd in begrippen van emotionele en sociale consequenties. (Slot & van Aken, 2019). Het uitvoeren van deze methodiek steunt deze ontwikkeling en heeft mogelijk langdurig effect op het individu. Leerlingen gaven aan meer zelfbewust te zijn en zich positiever voelen. Het ontwikkelen van individuele bewustwording en samenhang met klasgenoten speelt een verbeterende rol op sociaal-cognitief functioneren.

Deelvraag 4: Zijn er overeenkomsten in effecten van de aandacht Ambassadeurs bij leerlingen in het vmbo ten aanzien van de effecten die zijn gevonden in het mbo?

De grootste overeenkomst tussen Zone.college mbo en vmbo blijkt uit de totaliteit van instemming van de stellingen uit het evaluatieformulier. Bij zowel het mbo als vmbo was het grootste deel het eens en-/of helemaal eens met de stellingen over aandacht. Er was een lager percentage eens en-/of helemaal eens bij het vmbo ten opzichte van het mbo. De stelling: gaan bespreken hoe school meer 'ontmoetingen met aandacht' kan organiseren, had een percentage van 35% bij het vmbo (65% bij het mbo). Dit is de verklaren door de leeftijd waarin deze groep zich bevindt. In de vroege adolescentie begint net het opbouwen van persoonlijke sociale banden. De activiteit 'organiseren' van ontmoetingen met andere, past niet bij de leeftijdsgroep van het vmbo en heeft mogelijk op het mbo meer draagvlak.

Zowel bij het mbo en vmbo bleek de grootste toename in het ervaren van positiviteit. 70% van de leerlingen van het vmbo en 100% studenten van het mbo gaven aan zich positiever te voelen na het uitvoeren van de interventie.

Bij beide groepen bleek een toename in tevredenheid ten op zichte van de beginsituatie. Bij het mbo een bleek er een totale afwezigheid van ontevredenheid en een totale toename van 84% tevredenheid na het uitvoeren van de interventie. Bij het vmbo bleek een afname van 10% ontevredenheid en een toename van 91% in tevredenheid. Dit zijn indicatoren dat het welbevinden onder leerlingen en studenten vergroot werd.

Hoofdvraag: Wat zijn de effecten van meer aandacht besteden aan elkaar in de klas op het welbevinden van leerlingen uit het eerste jaar van het vmbo?

Het effect van meer aandacht besteden aan elkaar in de klas, verbetert het welbevinden van de doelgroep. Het implementeren van een interventie gericht op aandacht, heeft een verbeterende werking op het welbevinden. Uit resultaten van dit onderzoek bleek bij zowel vmbo als het mbo de grootste toename in een positief gevoel na de interventie. Deze toename bleek echter niet significant. Met deze uitkomst wordt de nulhypothese niet verworpen. Terwijl er geen statistisch significant verschil werd gevonden, laat de onderzoeksuitkomst wel verschil zien in welbevinden van de doelgroep en bied daarbij relevantie uit de praktijk (praktische relevantie). Eén interventie gericht op aandacht geven, draagt al bij aan het verbeteren van welbevinden bij leerlingen uit het eerste jaar vmbo.

5.2. Aanbevelingen

De aanbevelingen zijn gebaseerd op de resultaten van dit onderzoek en op het belang voor duurzame onderwijsontwikkeling in het voortgezet onderwijs. Duurzaamheid en welbevinden blijven een ontwikkelpunt binnen het onderwijs en zijn nooit uitgegroeid. Zowel het voortgezet onderwijs als het mbo zullen belang hebben bij de uitkomsten van dit onderzoek. Uit onderzoek is gebleken dat leerlingen baat hebben bij toepassing van een interventie gericht op aandacht geven. Er is gebleken dat leerlingen bij een interventie gericht op aandacht geven zich positiever voelen. Leerlingen willen zich prettig voelen, het gevoel hebben dat er naar hen geluisterd wordt en hun verhaal delen. De kans op duurzame gedragspatronen ligt bij het implementeren van interventies (zoals deze) gericht op omgang van aandacht met elkaar. Initiatieven, zoals interventie van Aandacht Ambassadeurs gebruikt in dit onderzoek, zijn ontwikkeld en gebruiksklaar. Om meer aandacht voor elkaar te hebben wordt het gebruik maken van deze interventie tijdens een mentor of loopbaanburgerschap les sterk aanbevolen. Het uitvoeren van deze interventie in verschillende klassen biedt de docent en de leerlingen de kans om verbeterd welbevinden te ervaren, blijkt uit dit onderzoek. Het uitvoeren de interventie wordt aangeraden deze aan het begin van de les uit te voeren. Om zo een prettige start te maken van de les. Het welbevinden van leerlingen wordt op deze wijze op korte termijn tijdens de les beïnvloed. Door op korte termijn welbevinden te verbeteren (aandacht geven aan elkaar) biedt het op de lange termijn positieve impact in zelfvertrouwen, zelfbeeld en op hun levenskwaliteit. Gezien de beperkingen van het onderzoek is het aan te raden om een vervolgonderzoek uit te voeren met ditzelfde onderwerp. Er wordt aanbevolen om in het vervolgonderzoek een grotere doelgroep te bestuderen verspreid over verschillende scholen in Nederland in het voortgezet onderwijs. Resultaten uit de onderzoeken kunnen met elkaar vergeleken worden. Als gevolg zal de uitkomst betrouwbaarder zijn en meer zeggen over de doelgroep populatie. Daarbij zou onderzoek naar het effect van deze interventies op het welbevinden van de docenten ook onderzocht kunnen worden. Het ontwikkelen van gemeenschap (zoals Noaberschap) en daarbij meer aandacht voor elkaar, kan onderwijs een breed scala aan kansen bieden in de duurzame ontwikkeling van welbevinden in het voortgezet onderwijs.

Literatuurlijst

- *Aandacht is geven en krijgen* - Zone.college. (Z.d.). Geraadpleegd op 29 september 2022, van <https://zonecollege.nl/mbo/practoraten/aandacht-is-geven-en-krijgen/>
- An IBM Business. (z.d.). *Hasselt, Overijssel, Netherlands Weather Forecast and Conditions - The Weather Channel | Weather.com*. The Weather Channel. <https://weather.com/en-GB/weather/today/I/52.59,6.09?par=apple>
- Baams, L., & van de Bongardt, D. (2019). Psychoseksuele ontwikkeling in de adolescentie. In W. Slot, & M. van Aken (editors), *Psychologie van de Adolescentie* (blz. 93-114). Thieme Meulenhoff.
- Baay, P. (Red.). (2021, 21 december). *AandachtAmbassadeurs-in-het-MBO*. https://onderwijs124.nl/wp-content/uploads/2021/11/AandachtAmbassadeurs-in-het-MBO_mini-magazine_12okt2021.pdf. Geraadpleegd op 12 september 2022, van https://onderwijs124.nl/wp-content/uploads/2021/11/AandachtAmbassadeurs-in-het-MBO_mini-magazine_12okt2021.pdf
- Bell, S. L., Leyshon, C. & Phoenix, C. (2019, januari). *Negotiating nature's weather worlds in the context of life with sight impairment*. <https://rgs-ibg.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/tran.12285>. <https://rgs-ibg.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/tran.12285>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2022, 1 juni). *Mentale gezondheid jongeren afgenomen*. Geraadpleegd op 29 september 2022, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/22/mentale-gezondheid-jongeren-afgenomen>
- *Cijfers over welbevinden en mentale gezondheid*. (2022, 14 september). Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd op 12 oktober 2022, van <https://www.nji.nl/cijfers/welbevinden>
- De Laet, S., Doumen, S., Vervoort, E., Colpin, H., Van Leeuwen, K., Goossens, L. & Verschueren, K. (2014). Transactional links between teacher-child relationship quality and perceived versus sociometric popularity: a three-wave longitudinal study. *Child Development*, 85, 1647-1662.
- De Laet, S., Doumen, S., Vervoort, E., Colpin, H., Van Leeuwen, K., Goossens, L. & Verschueren, K. (2014). Transactional links between teacher-child relationship quality and perceived versus sociometric popularity: a three-wave longitudinal study. *Child Development*, 85, 1647-1662
- Domitrovich, C. E., Durlak, J. A., Staley, K. C., & Weissberg, R. P. (2017). Social-emotional competence: An essential factor for promoting positive adjustment and reducing risk in school children. *Child development*, 88(2), 408-416.
- Gezondheid en wetenschap. (z.d.). *Psychosomatische klachten · Gezondheid en wetenschap*. <https://www.gezondheidenwetenschap.be/richtlijnen/psychosomatische-klachten#:~:text=Psychosomatische%20klachten%20zijn%20lichamelijke%20klachten,symptomen%2C%20spreken%20we%20van%20somatisatie.>
- Hummel, L., Hooftman, W. E. & Schelvis, R. (2019, 2 mei). *Werkdruk in het onderwijs*. Geraadpleegd op 12 oktober 2022 <https://repository.tno.nl/islandora/object/uuid%3A2460164b-53cb-4c82-8a87-31b93bfe5840>
- KanjerTraining. (2022, 1 november). *Kanjertraining, voor vertrouwen, veiligheid, rust en wederzijds respect*. Kanjertraining. <https://kanjertraining.nl/>
- Kennisplatform voor het onderwijs. (2017, 14 september). *Wat is er bekend over de relatie tussen de ontwikkeling van de sociaal emotionele competentie en schoolsucces in de brugklas (12-13-jarigen)?* Wij-leren.nl. Geraadpleegd op 12 oktober 2022, van <https://wij-leren.nl/relatie-sociaal-emotionele-competentie-schoolsucces.php>
- Kennisrotonde | *Wat is het effect van stress van leraren op hun functioneren en op het leren van leerlingen?* (Z.d.). Kennisrotonde. Geraadpleegd op 29 september 2022, van <https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/effect-stress-van-leraren>
- *Neerslachtig - 5 Definties – Encyclo*. (n.d.). <https://www.encyclo.nl/begrip/neerslachtig>

- Nivel & RIVM. (2022). De gevolgen van de coronapandemie voor de gezondheid en het welzijn van de jeugd. In <https://www.nivel.nl/> (Nr. 2022–0019). Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. Geraadpleegd op 29 september 2022, van <https://www.nivel.nl/nl/publicatie/de-gevolgen-van-de-coronapandemie-voor-de-gezondheid-en-het-welzijn-van-de-jeugd-een>
- Noble, T. (2015, 21 juli). *PROSPER: A New Framework for Positive Education - Psychology of Well-Being*. SpringerOpen. <https://psywb.springeropen.com/articles/10.1186/s13612-015-0030-2>
- O'Connor, C. A., Dyson, J., Cowdell, F. & Watson, R. (2017, september). *Do universal school-based mental health promotion programmes improve the mental health and emotional wellbeing of young people?* <https://onlinelibrary.wiley.com>. Geraadpleegd op 13 oktober 2022, van <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jocn.14078>
- Obermeier, R., Schlesier, J. & Gläser-Zikuda, M. (2021, 26 december). *Differences in students' scholastic well-being induced by familial and scholastic context*. <https://bpspsychub.onlinelibrary.wiley.com/>. Geraadpleegd op 15 november 2022, van <https://bpspsychub.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/bjep.12484>
- Onderwijs124. (2021, december). *AandachtAmbassadeurs in het MBO -: Een effectieve interventie voor welzijn en ontmoeting*. <https://aandachtje.nl/>
- SDG Nederland. (2022, 13 juni). *3 Goede gezondheid en welzijn*. Geraadpleegd op 29 september 2022, van <https://www.sdgnerland.nl/SDG/3-goede-gezondheid-en-welzijn/>
- Siebering, V. (2021, 2 juli). *EXPEDITIE DUURZAAMHEID A journey of a thousand miles starts with a single step*. [file:///C:/Users/bgunterman/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/F8F7UP1C/Concept Veranderplan%20voor%20de%20duurzame%20ontwikkeling%20van%20zone%20\(003\).pdf](file:///C:/Users/bgunterman/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/F8F7UP1C/Concept%20Veranderplan%20voor%20de%20duurzame%20ontwikkeling%20van%20zone%20(003).pdf).
- Siebering, V. (z.d.). *Duurzaamheid in je curriculum* [Presentatieslides; PowerPoint].
- Trimbos-instituut. (2022, 21 oktober). *HBSC 2021*. <https://www.trimbos.nl/aanbod/webwinkel/af2022-hbhc-2021/>
- United Nations. (z.d.). *Goal 3 | Department of Economic and Social Affairs*. <https://sdgs.un.org/>. Geraadpleegd op 5 december 2022, van <https://sdgs.un.org/goals/goal3>
- Van der Aa, R., van den Berg, D. & van der Helden, J. (2017, 30 mei). *Wat is het effect van stress van leraren op hun functioneren en op het leren van leerlingen?* Kennisrotonde. Geraadpleegd op 29 september 2022, van <https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/effect-stress-van-leraren>

Bijlagen

Bijlage I: Lesvoorbereidingen

Inhoud:

- Lesvoorbereiding: eerste moment, week 40: uitleg onderzoek: Aandacht in de klas.
- Lesvoorbereiding: tweede moment, week 41: vervolg uitleg onderzoek: aandacht in de klas
- Lesvoorbereiding: derde moment, week 43: herhaling begrippen en terugkoppeling Aandachtjes
- Lesvoorbereiding: vierde moment, week 44: Meetmoment beginsituatie/out interventie Aandachtjes
- Lesvoorbereiding: vijfde moment week 45: Evaluatieformulier

Lesvoorbereiding Eerste moment Aandacht geven en krijgen

Naam Student:	Brynn Gunterman	Studentnummer:	3027193
Mobiele nummer:	06-27428424	Lestijd:	135 minuten (3x45)
Naam Begeleider:	Marijke Benedictus (Geke Hommes)	Vak:	GWO-voeding
School:	zone college vmbo Zwolle	Lesonderwerp:	Keukenmaterialen/ introductie aandacht in de klas
Lokaal/ groep:	GWO4-5-9	Datum:	Week 40
Aantal leerlingen (minimaal 12):	13-14-18	Duur van de bijeenkomst (totale les)	120 minuten

Lescontext

- Het onderwerp en de relatie met de periode?
- Waarom is het onderwerp van belang voor deze groep leerlingen?

Tijdens de les wordt het onderzoek van de onderzoeker geïntroduceerd. Het begrip aandacht en welbevinden worden uitgelegd doormiddel van een PowerPoint. De begrippen (PROSPER-7 begrippen van welbevinden Positiviteit, Relaties, Studie uitkomsten, Kwaliteiten, Doel, Betrokkenheid en Veerkracht) die voorkomen in het onderzoek worden toegelegd. Eén begrip: Positiviteit, word met voorbeelden verder in detail uitgelegd. De volgende lessen worden de overige begrippen toegelicht (zie bijlage II: PowerPoint eerste uitleg).

Deze lessen reeks heeft relatie tot de volgende periode, omdat de leerlingen doormiddel van dit onderzoek, ervaring opdoen in het specifiek geven van aandacht en het krijgen van aandacht. Dit leert de leerlingen binnen de klas zelfvertrouwen van zichzelf te krijgen en beter begrip klasgenoten te ontwikkelen.

Stappen voor verloop van les:

1. Leerlingen ontvangen bij de deur
2. Toelichten onderzoeken, verwachting en participatie toelichten
3. PowerPoint gebruiken om begrippen van welbevinden toe te lichten
4. Inhoud les voeding
5. Afsluiten

Doelstellingen

De leerlingen zijn bekend met de deelname van het onderzoek.

De leerling heeft kennism gemaakt met de begrippen van welbevinden binnen het onderzoek.

Beginsituatie

Factoren beginsituatie leerlingen (voorkennis, motivatie, abstractievermogen, ervaring met onderwijsconcepten, leesvaardigheid, zelfstandigheid, waarden en normen en specifieke kenmerken):

De leerlingen hebben geen kennis over het onderzoek of het onderwerp Aandacht geven en krijgen. Dit is de eerste introductie op het onderwerp.

Factoren beginsituatie groep/klas (samenstelling, sfeer, groepsgerichtheid), leerkracht, school (lokaal, faciliteiten, regels), tijdstip les en actualiteit:

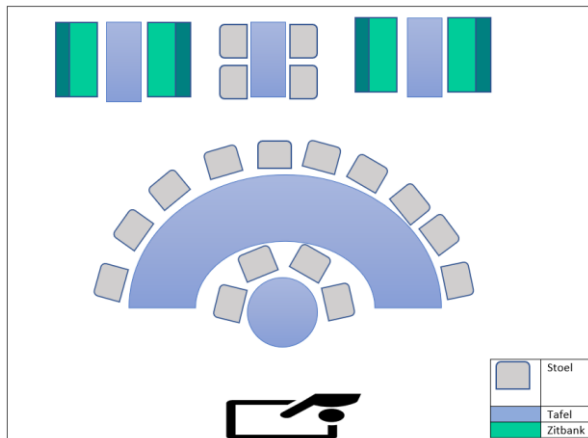
De leerlingen zitten net anderhalve maand op de middelbare school en bij elkaar in de klas. De leerlingen zijn mogelijk net gewend geraakt aan de onderzoeker als docent. Door de verandering in leeromgeving zijn de leerlingen mogelijk meer gedreven om goed de les te volgen, zonder deze verstoren (braaf basisschoolgedrag). De leerlingen staan mogelijk meer open voor sociaal contact onder leeftijdsgenoten. Voor de introductie van de nieuwe activiteit (het onderzoek) zijn de leerlingen mogelijk nieuwsgierig en gemotiveerd. De leerlingen hebben de les Gezonde Wereld Oriëntatie (hierna GWO) voeding. De leerlingen hebben of het eerste drie uur of het laatste drie uur van de dag les. Dit is afhankelijk van het rooster.

Ruimte-indeling/ organisatie / werkvoorbereiding

In welke lokaal kan ik terecht?

Lokaal 151: (kook)praktijklokaal

Opstelling tafels en stoelen van het lokaal. Het praktijk deel van het lokaal is niet weergegeven deze niet is gebruikt tijdens de lessen aandacht geven en krijgen.

Lesvoorbereiding Tweede moment

Aandacht geven en krijgen

Naam Student:	Brynn Gunterman	Studentnummer:	3027193
Mobiele nummer:	06-27428424	Lestijd:	135 minuten (3x45)
Naam Begeleider:	Marijke Benedictus (Geke Hommes)	Vak:	GWO-voeding
School:	zone college vmbo Zwolle	Lesonderwerp:	Bonbons maken/ vervolg uitleg onderzoek: aandacht in de klas
Lokaal/ groep:	GWO4-5-9	Datum:	Week 41
Aantal leerlingen (minimaal 12):	13-14-18	Duur van de bijeenkomst (totale les)	120 minuten

Lescontext

- Het onderwerp en de relatie met de periode?
- Waarom is het onderwerp van belang voor deze groep leerlingen?

Tijdens de les wordt het onderzoek van de onderzoeker verder toegelicht. Het begrip aandacht en welbevinden worden nog een keer uitgelegd doormiddel van een PowerPoint. De begrippen (PROSPER-7 begrippen van welbevinden Positiviteit, Relaties, Studie uitkomsten, Kwaliteiten, Doel, Betrokkenheid en Veerkracht) die voorkomen in het onderzoek worden toegelicht. De overige vijf begrippen: Relaties, Studie uitkomsten, Kwaliteiten, Doel, Betrokkenheid en Veerkracht, worden met voorbeelden verder uitgelegd. (Zie bijlage III: PowerPoint tweede uitleg).

Deze lessen reeks heeft relatie tot de volgende periode, omdat de leerlingen doormiddel van dit onderzoek leren aandacht te geven en te krijgen. Dit leert de leerlingen binnen de klas zelfvertrouwen over zichzelf te krijgen en begrip voor andere in de groep te leren begrijpen. Daarnaast is dit de voorbereiding voor het correct kunnen uitvoeren van mijn onderzoek. Het is van belang dat de leerlingen de begrippen van het onderzoek begrijpen.

Daarnaast hebben de leerlingen door dit onderwerp een beter begrip over onderwerp aandacht.

Stappen voor verloop van les:

1. Leerlingen ontvangen bij de deur
2. Toelichten onderzoeken, begrippen van welbevinden uitleggen met voorbeelden
3. PowerPoint gebruiken om begrippen van welbevinden verder toe te lichten (zie bijlage III: PowerPoint tweede uitleg)
4. Inhoud les voeding
5. Afsluiten

Doelstellingen

De leerlingen begrijpen de begrippen van welbevinden en kunnen de begrippen van welbevinden met eigen woorden en voorbeelden uitleggen.

Beginsituatie

Factoren beginsituatie leerlingen (voorkennis, motivatie, abstractievermogen, ervaring met onderwijsconcepten, leesvaardigheid, zelfstandigheid, waarden en normen en specifieke kenmerken):

De leerlingen hebben enkel de kennis over het onderzoek aandacht geven en krijgen van de vorige les. Dit is de tweede kennismaking met het onderwerp.

Factoren beginsituatie groep/klas (samenstelling, sfeer, groepsgerichtheid), leerkracht, school (lokaal, faciliteiten, regels), tijdstip les en actualiteit:

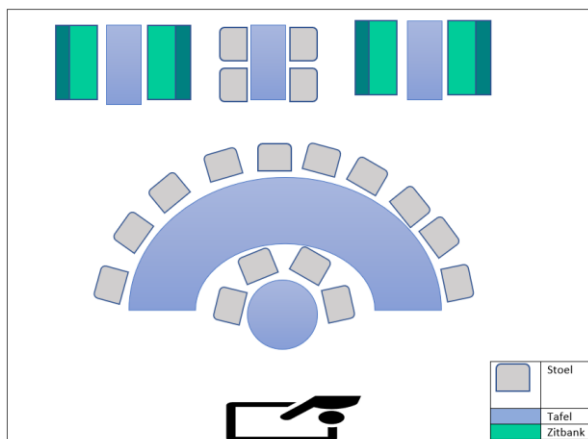
De leerlingen zitten net een maand op de middelbare school en bij elkaar in de klas. Door deze verandering van omgeving zijn de leerlingen mogelijk meer gedreven om goed de les te volgen zonder deze verstoren. De leerlingen staan mogelijk meer open voor het sociale contact en zijn mogelijk gemotiveerd door de introductie van de nieuwe activiteit onderzoek. De leerlingen hebben de les GWO-voeding het laatste of het eerste blokuur van de dag.

Ruimte-indeling/ organisatie / werkvoorbereiding

In welke lokaal kan ik terecht?

Lokaal 151: (kook)praktijklokaal

Opstelling tafels en stoelen van het lokaal. Het praktijk deel van het lokaal is niet weergegeven deze niet is gebruikt tijdens de lessen aandacht geven en krijgen.

Lesvoorbereiding Derde moment aandacht geven en krijgen

Naam Student:	Brynn Gunterman	Studentnummer:	3027193
Mobiele nummer:	06-27428424	Lestijd:	135 minuten (3x45)
Naam Begeleider:	Marijke Benedictus (Geke Hommes)	Vak:	GWO-voeding
School:	zone college vmbo Zwolle	Lesonderwerp:	Kaasstengels/ herhaling begrippen en terugkoppeling Aandachtjes
Lokaal/ groep:	GWO4-5-9	Datum:	Week 43
Aantal leerlingen (minimaal 12):	13-14-18	Duur van de bijeenkomst (totale les)	120 minuten

Lescontext

- Het onderwerp en de relatie met de periode?
- Waarom is het onderwerp van belang voor deze groep leerlingen?

Tijdens de les wordt het doel van onderzoek herhaald. De begrippen van Welbevinden worden opnieuw besproken en de onderzoeker vraagt de leerlingen weer eigen voorbeelden te noemen. De begrippen aandacht en welbevinden worden uitgelegd doormiddel van een PowerPoint. De begrippen (PROSPER-7 begrippen van welbevinden Positiviteit, Relaties, Studie uitkomsten, Kwaliteiten, Doel, Betrokkenheid en Veerkracht) die voorkomen in het onderzoek worden toegelegd (zie bijlage II: PowerPoint eerste uitleg en bijlage III: PowerPoint tweede uitleg)

Stappen voor verloop van les:

1. Leerlingen ontvangen bij de deur
2. Toelichten onderzoeken, begrippen van welbevinden uitleggen met voorbeelden
3. PowerPoint gebruiken om begrippen van welbevinden verder toe te lichten
4. Inhoud les voeding
5. Afsluiten

Doelstellingen

De leerlingen begrijpen de begrippen van welbevinden en kunnen de begrippen van welbevinden met eigen woorden en voorbeelden uitleggen. De leerling kent het doel van het onderzoek en weet wat de verwachting is van deelname aan het onderzoek.

Beginsituatie

Factoren beginsituatie leerlingen (voorkennis, motivatie, abstractievermogen, ervaring met onderwijsconcepten, leesvaardigheid, zelfstandigheid, waarden en normen en specifieke kenmerken):

Deze les is herhaling. De leerlingen hebben mogelijk meer na gedacht over de begrippen van welbevinden en hier meer voorbeelden uit hun eigen leven mee ervaren. Dit is de derde kennismaking met het onderwerp.

Factoren beginsituatie groep/klas (samenstelling, sfeer, groepsgerichtheid), leerkracht, school (lokaal, faciliteiten, regels), tijdstip les en actualiteit:

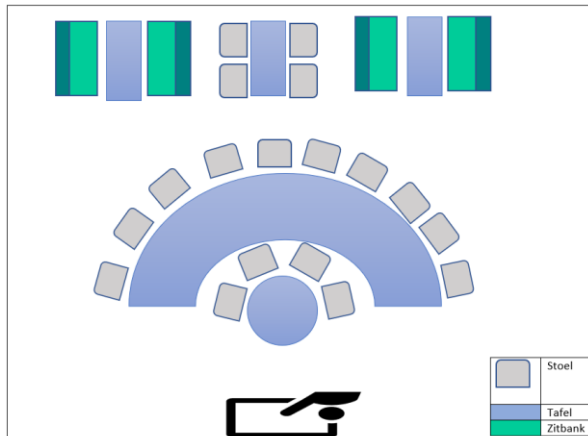
De leerlingen hebben vrienden en groepjes gemaakt in de klas. De klas kent elkaar nu beter en onderlinge relaties zullen meer ruis toevoegen tijdens de les en activiteit van de klas. Nu de leerlingen meer gewend zijn aan de nieuwe omgeving (school/klas) zullen de leerlingen waarschijnlijk meer van hun eigen karakter laat kenmerken in de klas (terughoudend/energiek/brutaal/eigenwijs). De leerlingen hebben de les GWO-voeding het laatste of het eerste blokuur van de dag.

Ruimte-indeling/ organisatie / werkvoorbereiding

In welke lokaal kan ik terecht?

Lokaal 151: (kook)praktijklokaal

Opstelling tafels en stoelen van het lokaal. Het praktijk deel van het lokaal is niet weergegeven deze niet is gebruikt tijdens de lessen aandacht geven en krijgen.

Lesvoorbereiding Vierde moment aandacht geven en krijgen

Naam Student:	Brynn Gunterman	Studentnummer:	3027193
Mobiele nummer:	06-27428424	Lestijd:	135 minuten (3x45)
Naam Begeleider:	Marijke Benedictus (Geke Hommes)	Vak:	GWO-voeding
School:	Zone college vmbo Zwolle	Lesonderwerp:	Kaasstengels of appelflappen/ Eerste beginsituatie/out en interventie Aandachtjes
Lokaal/ groep:	GWO4-5-9	Datum:	Week 44
Aantal leerlingen (minimaal 12):	13-14-18	Duur van de bijeenkomst (totale les)	120 minuten

Lescontext

- Het onderwerp en de relatie met de periode?
- Waarom is het onderwerp van belang voor deze groep leerlingen?

Tijdens deze les wordt de eerste beginsituatie/out gedaan. Nu de begrippen van welbevinden bekend zijn bij de leerlingen, kunnen ik (als onderzoeker) de begrippen verder toepassen. Het onderwerp: aandacht geven en krijgen, word met een gerichte interventie met de leerlingen uitgevoerd. Het onderwerp van de interventie: in het zonnetje zetten, is gericht op het vermogen van de leerling om na te denken over gebrek aan aandacht geven en stil te staan bij de mensen van wie je wel aandacht krijgt. Deze les valt op de eerste week van november en bied daarom de mogelijkheid voor meer verbinding tijdens de donkere winter dagen.

Het onderwerp van vandaag, met betrekking tot de beginsituatie/outs, heeft belang voor de leerlingen vanwege de mogelijkheid om als individu stil te staan bij jouw gemoedstoestand en daardoor mogelijk beter de grenzen kan aangeven. Het onderwerp van vandaag, met betrekking tot de interventie van Aandacht Ambassadeurs, heeft belang voor de leerlingen vanwege de interactieve factor van de interventie.

Stappen voor verloop van les:

1. Leerlingen ontvangen bij de deur
2. De begrippen van welbevinden weergeven op bord en toelichten (zie bijlage II: PowerPoint eerste uitleg en bijlage III: PowerPoint tweede uitleg)
3. Elke leerling krijgt een code → beginsituatie op stoplicht
4. Interventie Aandacht Ambassadeurs: in het zonnetje zetten
5. Inhoud les voeding
6. Elke leerling krijgt een code → beginsituatie op stoplicht
7. Afsluiten

Doelstellingen

De leerlingen zijn in staat begrippen van welbevinden in eigen gemoedstoestand te kunnen beoordelen. De leerling kent het doel van het onderzoek en weet wat de verwachting is van deelname aan het onderzoek. Het welbevinden van de leerlingen vergroten.

Beginsituatie

Factoren beginsituatie leerlingen (voorkennis, motivatie, abstractievermogen, ervaring met onderwijsconcepten, leesvaardigheid, zelfstandigheid, waarden en normen en specifieke kenmerken):

De leerlingen gaan te werk met een nieuwe activiteit, namelijk de beginsituatie/out. Een nieuwe handeling uitvoeren kan leiden tot verwarring bij leerlingen en bied een kans voor groepjes en druktemakers om meer geluid te gaan maken. De leerlingen hebben mogelijk meer na gedacht over de begrippen van welbevinden en hier meer voorbeelden uit hun eigen leven mee ervaren. Dit is de vierde kennismaking met het onderwerp.

Factoren beginsituatie groep/klas (samenstelling, sfeer, groepsgerichtheid), leerkracht, school (lokaal, faciliteiten, regels), tijdstip les en actualiteit:

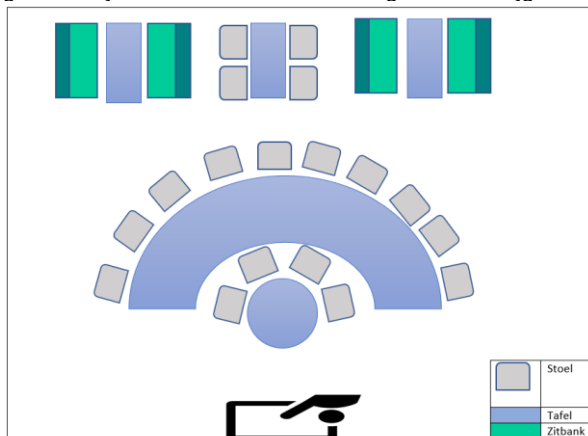
De leerlingen hebben vrienden en groepjes gemaakt in de klas. De klas kent elkaar nu beter en onderlinge relaties zullen meer ruis toevoegen tijdens de les en activiteit van de klas. Nu de leerlingen meer gewend zijn aan de nieuwe omgeving (school/klas) zullen de leerlingen waarschijnlijk meer van hun eigen karakter laat kenmerken in de klas (terughoudend/energiek/brutaal/eigenwijs). De leerlingen hebben de les GWO-voeding het laatste of het eerste blokuur van de dag.

Ruimte-indeling/ organisatie / werkvoorbereiding

In welke lokaal kan ik terecht?

Lokaal 151: (kook)praktijklokaal

Opstelling tafels en stoelen van het lokaal. Het praktijk deel van het lokaal is niet weergegeven deze niet is gebruikt tijdens de lessen aandacht geven en krijgen.

Lesvoorbereiding Vijfde moment aandacht geven en krijgen

Naam Student:	Brynn Gunterman	Studentnummer:	3027193
Mobiele nummer:	06-27428424	Lestijd:	135 minuten (3x45)
Naam Begeleider:	Marijke Benedictus (Geke Hommes)	Vak:	GWO-voeding
School:	Zone college vmbo Zwolle	Lesonderwerp:	Appelflappen of Snijtechnieken en kruidnoten maken/ evaluatieformulier
Lokaal/ groep:	GWO4-5-9	Datum:	Week 45
Aantal leerlingen (minimaal 12):	13-14-18	Duur van de bijeenkomst (totale les)	120 minuten

Lescontext

- Het onderwerp en de relatie met de periode?
- Waarom is het onderwerp van belang voor deze groep leerlingen?

Tijdens deze les wordt het evaluatieformulier met de leerlingen afgenomen. Er wordt een korte terugkoppeling gemaakt naar de geleerde lessen over aandacht.

Stappen voor verloop van les:

1. Leerlingen ontvangen bij de deur
2. De begrippen van welbevinden weergeven op bord en toelichten (zie bijlage III: PowerPoint tweede uitleg)
3. Inhoud les voeding
4. Evaluatieformulier
5. Afsluiten

Doelstellingen

De leerlingen zijn in staat de begrippen van welbevinden in eigen gemoedstoestand te kunnen beoordelen. De leerling kent het doel van het onderzoek en weet wat de verwachting is van deelname aan het onderzoek. Het welbevinden van de leerlingen vergroten. Evaluatieformulier laten afnemen door leerlingen

Beginsituatie

Factoren beginsituatie leerlingen (voorkennis, motivatie, abstractievermogen, ervaring met onderwijsconcepten, leesvaardigheid, zelfstandigheid, waarden en normen en specifieke kenmerken):

De leerlingen hebben vorige week kennis gemaakt met de nieuwe activiteit, namelijk de beginsituatie/out. Door deze activiteit, die hopelijk wordt herkend, bied vooralsnog een kans voor groepjes en druktemakers om meer geluid/ruis te gaan maken. De leerlingen hebben mogelijk meer na gedacht over de begrippen van welbevinden en hier meer voorbeelden uit hun eigen leven mee ervaren. Dit is de vijfde kennismaking en laatste moment met het onderwerp.

Factoren beginsituatie groep/klas (samenstelling, sfeer, groepsgerichtheid), leerkracht, school (lokaal, faciliteiten, regels), tijdstip les en actualiteit:

De leerlingen hebben vrienden en groepjes gemaakt in de klas. De klas kent elkaar nu beter en onderlinge relaties zullen meer ruis toevoegen tijdens de les en activiteit van de klas. Nu de leerlingen meer gewend zijn aan de nieuwe omgeving (school/klas) zullen de leerlingen waarschijnlijk meer van hun eigen karakter laat kenmerken in de klas (terughoudend/energiek/brutaal/eigenwijs). De leerlingen hebben de les GWO-voeding het laatste of het eerste blokket van de dag.

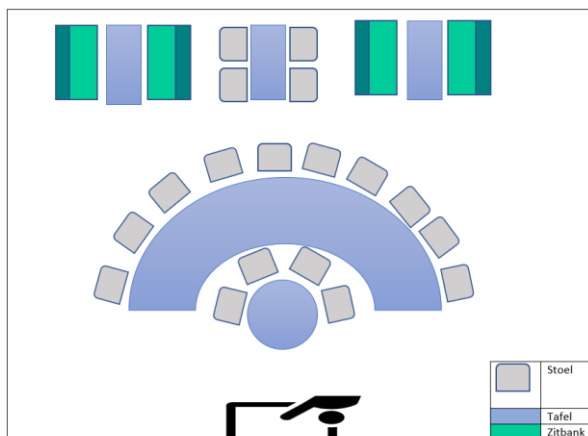
Het is na deze week Sint-Maarten. Mogelijk zorgt deze aankomende gebeurtenis voor onrust tijdens de les.

Ruimte-indeling/ organisatie / werkvoorbereiding

In welke lokaal kan ik terecht?

Lokaal 151: (kook)praktijklokaal

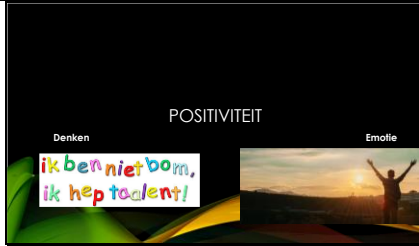
Opstelling tafels en stoelen van het lokaal. Het praktijk deel van het lokaal is niet weergegeven deze niet is gebruikt tijdens de lessen aandacht geven en krijgen.

Bijlage II: PowerPoint eerste uitleg

Dia 1		Aandacht. We geven en nemen het allemaal. Deze mandarijnen bijvoorbeeld, Ze zijn opvallend oranje en mijn mond gaat al wateren als ik aan de smaak denk. Eén van mijn favorieten fruiten soorten. Leerling xx praat door mij heen om wat te vragen, ik zeg: en nu krijgt leerling xx de aandacht doordat hij door mij heen praat. Jullie geven mij de aandacht door te luisteren naar mijn verhaal, en ik geef jullie de aandacht wanneer jullie je hand op steken. Het is een heen en weer van aandacht. Naast jullie lerares/docent ben ik ook nog student. Als student doe ik onderzoek naar het Welbevinden, oftewel hoe leerlingen zich voelen, op de middelbare school (VO) Daarom gaan we de komende lessen, naast de praktijklessen voeding, ook wat oefeningen doen met betrekking tot aandacht. Dus hierom vandaag de korte introductie. Deelname aan het onderzoek is volledig anoniem.
Dia 2		Er komen wat begrippen kijken als we het hebben over aandacht. Deze 7 zijn wel de meeste passend om het begrip aandacht te onderzoeken.

Dia
3

Even een voorbeeld.

Als we kijken naar positiviteit, waar denk je dan aan?

- Geluk hebben, complimenten krijgen, niet uitschelden, gezelligheid

Dat is mooi! Daar denk ik ook aan namelijk.

Als we het hebben over positiviteit dan zien we eigenlijk twee dingen gebeuren. Je denkt positief! Of je hebt positieve gevoelens. Dit klinkt misschien moeilijk maar hier is een goed voorbeeld.

Denken: want ik ben namelijk super dyslectisch. Op de basisschool is mij vaak verteld dat ik het niet kon en mij nooit ging lukken. Want is was dyslectisch. Maar op de middelbare school moest ik toch een voldoende halen voor Nederlands.... Door extra hard te werken en manieren te vinden om het toch wel "te kunnen" ben ik na de middelbare doorgedaan tot het HBO. En nu sta ik voor de klas. Mijn talent was hier om op creatieve nieuwe manieren naar taal te kijken op een manier dat ik het wel begreep! En daardoor heb ik niet 1 maar 2 keer een 10 gehaald voor het schrijven van een verslag! Dus bij positief denken, denk ik gelijk, IK KAN HET WEL. Maar moet het anders aanpakken dan mij is uitgelegd. Dat is mijn talent.

De volgende les gaan we hier wat meer op in, met meer voorbeelden bij de begrippen!

Bijlage III: PowerPoint tweede uitleg

Dia
1

Vorige les. Zie vorige les bijlage II voor eerste uitleg.

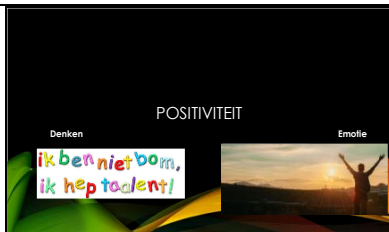
Dia
2

Vorige les. Zie vorige les bijlage II eerste uitleg.

A

Dia
3

Zie vorige les bijlage II eerste uitleg.

Dia
4

Uitleg in de les:

Relaties: **Sociale waarden** en **vaardigheden** om positieve relaties op school te ontwikkelen.

Als je aan relaties denkt, denk je misschien als eerste aan verliefdheid. Maar dat is niet alles.

Als jij een hoog of laag cijfer haalt bespreek je dit misschien graag met een vriendin of vriendin. Of denk aan je huisdier. Die luistert ook als je hem aandacht geeft (door zijn naam te roepen bijv.)

Jij en ik hebben ook een relatie. "Bahbah nee niet op die manier! Maar als ik spreek en uitleg geef, kijken jullie allemaal aandachtig mijn kant op. Als (naam) dan door mij heen praat, trek hij alle aandacht van de klas! En ik geef diegene misschien weer aandacht door diegene aan te spreken.

Of de relatie met je oma en opa! Aan hun hecht je misschien veel waarde, gezellig tijdens de feestdagen samen.

Voorbeelden van relaties, antwoorden tijdens de tweede les: goede relatie met mijn konijn, geen goede relatie met mijn vader, een leerling had tot vorige week een verkering, gegiechel tussen meiden en hun vriendschappen

Dia 5		Uitleg in de les: Studie uitkomsten: Prestatie, doelen stellen, denken gericht op groei Jullie zitten nu allemaal op de middelbare school. Maar wat willen jullie worden als je straks klaar bent met de middelbare school? Antwoorden tijdens de tweede les: dierenartsassistent, boer, brandweer, voetballer. Ik heb wat leuke voorbeelden: dierenarts: met dieren werken, hovenier: werken met planten en tuinen ontwerpen, kunstenaar: de hele dag door schilderen en tekenen (erg creatief zijn!). Kan iemand raden wat ik graag wilde worden? → Wetenschapper! Ik heb zelf een tijdje in een laboratorium gewerkt en kwam erachter dat dit totaal niet bij mij paste! En nu sta ik voor de klas, ben ik jullie docent, en vind ik het leuk wat ik doe!
Dia 6		Uitleg in de les: Kwaliteiten: Herkennen van kernkwaliteiten, mogelijkheden, zelfkennis, sterke kanten Waar ben je goed in. Ik vertelde de klas als eerste dan ik erg goed ben in het kapot maken van huishoudelijke dingen. Kasten, deuren, wasmachines...maar tegelijkertijd ben ik ook goed in het repareren van alles wat ik kapot maak! Het herkennen van de kernkwaliteit vind je soms door fouten te maken. Herkent iemand dit? Antwoorden tijdens de tweede les: kwaliteiten in voetballen, broertje helpen, goed kunnen koken, snel rennen.

Dia 7		Uitleg in de les: Doel: Zinvol doel nastreven voor jezelf en anderen. Doelen stellen. Iets wat we allemaal elke dag doen. Op tijd opstaan door een wekker te zetten, is al een doel. Of op tijd aankomen op school! Het huiswerk op tijd inleveren, of het halen van een voldoende op het SO. Denk voor jezelf een doel waar jij voor nastreeft. Dit hoeft je niet te delen met klas.
Dia 8		Uitleg in de les: Betrokkenheid: Ervaren van flow in denken, voelen. Wie weet wat ik bedoel met het begrip betrokken? Antwoorden tijdens de tweede les: dat als iemand is buitengesloten je hem dan betreft bij de groep, groepjes vriendinnen in de kantine, samen avondeten met de familie. Een goed voorbeeld is bijvoorbeeld tijdens het spelen van een spannende voetbal, hockey, of basketbalwedstrijd en je dan in de laatste minuut wint van de tegenpartij. Ik kan dit met de hele team vieren en JIJ voelt je betrokken bij de groep (het team).
Dia 9		Uitleg in de les: Veerkracht: Zelfvertrouwen, emotionele stabiliteit, moed It gaat over het vallen en weer opstaan. Elkaar toespreken en aanmoedigen! Want als ik (naam 1) een compliment geef over het huiswerk, dan krijgt (naam 1) een goed gevoel bij het compliment en is trots op het werk. Daarna zeg ik pas wat verkeerd was en hoe (naam 1) dit volgende keer kan aanpakken. Als ik (naam 2) vertel wat er allemaal niet goed is aan het huiswerk, hoe het volgende keer beter moet, dan raak (naam 2) niet gemotiveerd om het de volgende keer anders te doen. (Naam 2) heeft minder veerkracht om het volgende keer beter te willen doen dan (naam 1). Hoe we vertrouwen krijgen in onszelf komt door succes. Wij willen allemaal trots zijn op onszelf. En we kunnen elkaar daarbij helpen! Wie kan zich nog herinneren voor het laatst een compliment te hebben gegeven? Antwoorden tijdens de tweede les: vorige week (team genoot scoorde ver goed), eergisteren (mooie nieuwe tas van een vriendin), paard (ze

		liep heel goed zonder eigenwijs te doen), mama (want ze had lekker gekookt). Mijn antwoord: ik heb vanochtend twee leerlingen al een compliment gegeven. Naam 3 met een leuke trui van, en naam 4 want die had zijn haar geknipt! Zo zorgt je voor veerkracht, met elkaar.
Dia 10		antwoorden tijdens de tweede les: Vinden jullie dit belangrijk? (Aantal keer aangegeven)

Bijlage IV: Plan van aanpak les + beginsituatie/out

In het schema hieronder weer gegeven zijn de stappen beschreven van het uitvoeren van een van de interventies (in het zonnetje zetten) van Aandacht Ambassadeurs en de beginsituatie en out.

5 min.

Welkom en beginsituatie.

Laat studenten/leerlingen bij binnenkomst inchecken op begrippen van welbevinden (via stoplicht van welbevinden).

20-35 min.

Activeren + interventie Aandachtjes

1. De Aandacht-start ronde: Vertel waar je heel veel en heel weinig aandacht voor hebt. Gespreksleider noteert kernwoorden en kan hierover in gesprek gaan indien de tijd en groep het toelaat.
2. Schrijf 3 – 5 namen op van mensen die je graag wat **meer** aandacht wilt geven. Mag op school, stage, werk, familie, vrienden, elke naam is goed. Bespreek in tweetallen wie en

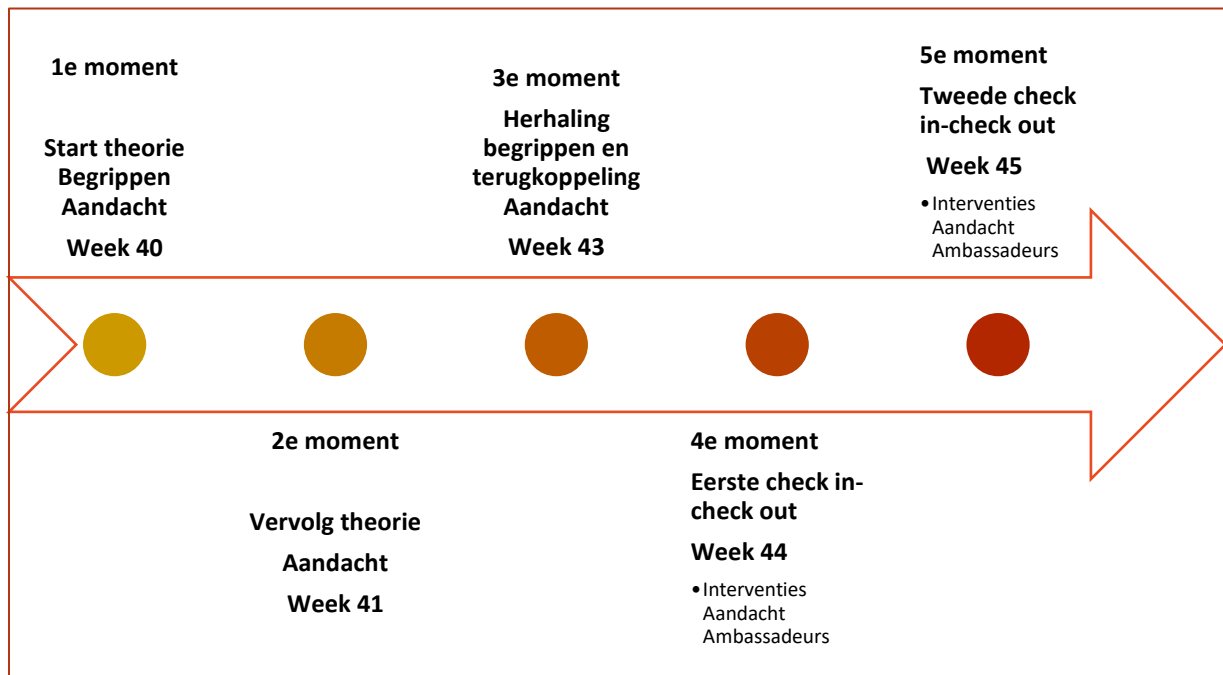
waarom. Plenair geeft elk één voorbeeld die de ander noemde (vb: ik sprak met Tobias en hij noemde zijn oma, omdat zij nu alleen is).

3. Geef één van de mensen direct even aandacht. Houd vervolgens een nagesprek hoe studenten dit hebben gedaan: berichtje, telefoontje, etc.

**5-15 min.
Afsluiting**

Check-out op begrippen van welbevinden (via stoplicht van welbevinden). Iedere student doet dit Voor zichzelf. Bespreek met de groep wat ze deze les hebben gedaan en wat hun opgevallen is.

Figuur 11: Tijdlijn methode data verzamelen

Bijlage V: Interventie Aandacht Ambassadeurs

In het zonnetje zetten:

Doel: Leerlingen een verrassing aan iemand schenken door middel van een moment van aandacht.

De leerlingen kregen de interventie iets maken van betekenis voor een ander. De leerlingen konden voor iemand: een boodschap schrijven en opsturen, een cadeautje maken en langsbrengen, een korte video inspreken en opsturen, eventjes opbellen of een bericht versturen

Uitvoering: Zie bijlage IV: Verloop van les + beginsituatie/out, voor het overzicht van les verloop.

Voor deze interventie zijn verschillende kleuren A5 papier klaar gelegd om kaartjes van te maken.

De leerlingen kregen 5-10 minuten om te (video) bellen (bijlage I: Lesvoorbereidingen)

Onderwijs124. (2021, december). AandachtAmbassadeurs in het MBO -: Een effectieve interventie voor welzijn en ontmoeting. <https://aandachtje.nl/>

Bijlage VI: Leeg evaluatieformulier

EVALUATIE FORMULIER Aandachtjes: aandacht geven en krijgen

Wat had je tijdens de lessen Aandacht gedaan?

	Helemaal oneens	Oneens	Eens	Helemaal eens
Er was aandacht voor mij: ik kon mijn verhaal vertellen				
Ik heb nieuwe verhalen (van bekenden) gehoord				
Ik heb nieuwe verhalen van onbekenden gehoord (Denk aan het telefoontje/berichtje dat je mocht plegen)				
Ik heb geoefend met Aandacht geven en krijgen				
Ik begrijp hoe ik aandacht geef en krijg				

Wat had je tijdens deze lessen nog meer gedaan?

.....

.....

.....

.....

Wat heb je door deze opdrachten rondom Aandacht geleerd?

	Helemaal oneens	Oneens	Eens	Helemaal eens
Ik kan beter beschrijven wat Aandacht voor mij betekent				
Ik weet beter <i>aan wie</i> ik Aandacht geef				
Ik weet beter <i>hoe</i> ik Aandacht geef				
Ik heb nieuwe manieren geleerd hoe ik in de toekomst Aandacht kan geven				
Ik heb nieuwe manieren geleerd hoe ik in de Toekomst Aandacht kan vragen				

Wat heb je door deze les nog meer geleerd of ervaren?

.....

.....

.....

.....

Wat ga je na deze lessen doen rondom Aandacht geven en krijgen?

	Helemaal oneens	Oneens	Eens	Helemaal eens
Ik ga 'de Aandachtjes' (kaartjes) gebruiken				
Ik ga iemand extra Aandacht geven				
Ik ga anderen vertellen over deze (geleerde) lessen				
Ik ga anderen stimuleren/aansporen om Aandacht aan elkaar te geven				
Ik ga in de school bespreken hoe we meer 'ontmoetingen met Aandacht' kunnen organiseren				

Welk gevoel houd je over aan deze lessen?

.....

.....

.....

Wat vond je TOP aan deze les?

.....

.....

.....

Welke TIP heb je na deze les?

.....

.....

.....

.....

Bijlage VII: Kwantitatieve data stoplicht van welbevinden methode (Zone.college vmbo)

Beginsituatie

Groep 1

Totaal zaten er 14 leerlingen in groep 1. Tijdens de beginsituatiewaren er negen leerlingen aanwezig (n=9). Deze negen leerlingen zijn meegenomen in de resultaten. Er waren vier meisjes en vijf jongens aanwezig tijdens de eerste beginsituatie. Zie tabel 1 hieronder).

Tabel 12. Aantal jongens en meisjes aanwezig beginsituatiegroep 1

Geslacht	Aantal
Meisjes	4
Jongens	5

Beginsituatie

Begrip: Positiviteit kozen drie leerlingen groen, vier leerlingen oranje en twee leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Relaties kozen zes leerlingen groen, drie leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Studie uitkomsten kozen negen leerlingen groen, nul leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Kwaliteiten kozen zeven leerlingen groen, twee leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Doel kozen acht leerlingen groen, één leerling oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Betrokkenheid kozen zes leerlingen groen, drie leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Veerkracht kozen vijf leerlingen groen, vier leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Check-out

Begrip: Positiviteit kozen acht leerlingen groen, nul leerlingen oranje en één leerling rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Relaties kozen acht leerlingen groen, nul leerlingen oranje en één leerling rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Studie uitkomsten kozen zeven leerlingen groen, twee leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Kwaliteiten kozen acht leerlingen groen, nul leerlingen oranje en één leerling rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Doel kozen zes leerlingen groen, drie leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Betrokkenheid kozen vijf leerlingen groen, vier leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Veerkracht kozen vijf leerlingen groen, vier leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden (zie tabel 5. hieronder).

Tabel 13. Resultaten beginsituatie en out groep 1

	Beginsituatie	Check-out	Vershil
--	---------------	-----------	---------

Element in Nederlands	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%			
Positiviteit	3	7%	4	24%	2	5%	8	17%	0	0%	1	50%	+5	-4	-1
Relaties	6	14%	3	18%	0	0%	8	17%	0	0%	1	50%	+2	-3	+1
Studie uitkomsten	9	20%	0	0%	0	0%	7	15%	2	14%	0	0%	-2	+2	0
Kwaliteiten	7	16%	2	12%	0	0%	8	17%	1	7%	0	0%	+1	-1	0
Doel	8	18%	1	6%	0	0%	6	13%	3	21%	0	0%	-2	+2	0
Betrokkenheid	6	14%	3	18%	0	0%	5	11%	4	29%	0	0%	-1	+2	0
Veerkracht	5	11%	4	24%	0	0%	5	11%	4	29%	0	0%	0	0	0
Totaal	44	70%	17	27%	2	3%	47	75%	14	22%	2	3%	+8	+6	+1
													-5	-8	-1

Groep 2

Totaal zaten er 14 leerlingen in groep 2. Tijdens de beginsituatiewaren er 12 leerlingen aanwezig (n=12). Deze 12 leerlingen zijn meegenomen in de resultaten. Er waren 12 meisjes en geen jongens aanwezig tijdens de beginsituatie(zie tabel 6 hieronder).

Tabel 14. Aantal jongens en meisjes aanwezig beginsituatiegroep 1

Geslacht	Aantal
Meisjes	12
Jongens	0

Beginsituatie

Begrip: Positiviteit kozen vijf leerlingen groen, vier leerlingen oranje en drie leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Relaties kozen negen leerlingen groen, twee leerlingen oranje en één leerling rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Studie uitkomsten kozen zes leerlingen groen, vijf leerlingen oranje en één leerling rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Kwaliteiten kozen zes leerlingen groen, vijf leerlingen oranje en één leerling rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Doel kozen vier leerlingen groen, twee leerlingen oranje en zes leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Betrokkenheid kozen zeven leerlingen groen, twee leerlingen oranje en drie leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Veerkracht kozen één leerling groen, zes leerlingen oranje en vijf leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Check-out

Begrip: Positiviteit kozen twee leerlingen groen, vijf leerlingen oranje en vijf leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Relaties kozen drie leerlingen groen, acht leerlingen oranje en één leerling rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Studie uitkomsten kozen vier leerlingen groen, zes leerlingen oranje en twee leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Kwaliteiten kozen vijf leerlingen groen, vijf leerlingen oranje en twee leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Doel kozen vijf leerlingen groen, vijf leerlingen oranje en twee leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Betrokkenheid kozen vier leerlingen groen, vijf leerlingen oranje en drie leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Veerkracht kozen vijf leerling groen, vijf leerlingen oranje en twee leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden (zie tabel 7. hieronder).

Tabel 15. Resultaten beginsituatie en out groep 2

Element in Nederlands	Beginsituatie						Check-out						Verschil		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%			
Positiviteit	5	13%	4	15%	3	15%	2	7%	5	13%	5	29%	-3	+1	+2
Relaties	9	24%	2	8%	1	5%	3	11%	8	21%	1	6%	-6	+6	0
Studie uitkomsten	6	16%	5	19%	1	5%	4	14%	6	15%	2	12%	-2	+1	+1
Kwaliteiten	6	16%	5	19%	1	5%	5	18%	5	13%	2	12%	-1	0	+1
Doel	4	11%	2	8%	6	30%	5	18%	5	13%	2	12%	+1	+3	-4
Betrokkenheid	7	18%	2	8%	3	15%	4	14%	5	13%	3	18%	-3	+3	0
Veerkracht	1	3%	6	23%	5	25%	5	18%	5	13%	2	12%	+4	-1	-3
Totaal	38	45%	26	31%	20	24%	28	33%	39	46%	17	20%	+5	+15	+4
													-15	-1	-7

Groep 3

Totaal zaten er 18 leerlingen in groep 3. Tijdens de beginsituatiewaren er 17 leerlingen aanwezig (n=17). Deze 17 leerlingen zijn meegenomen in de resultaten. Er waren tien meisjes en zeven jongens aanwezig tijdens de beginsituatie(zie tabel 8 hieronder).

Tabel 16. Aantal jongens en meisjes aanwezig beginsituatiegroep 3

Geslacht	Aantal
Meisjes	10
Jongens	7

Beginsituatie

Begrip: positiviteit kozen één leerling groen, 15 leerlingen oranje en één leerling rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Relaties kozen 13 leerlingen groen, vier leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Studie uitkomsten kozen vijf leerlingen groen, acht leerlingen oranje en vier leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Kwaliteiten kozen 11 leerlingen groen, zes leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Doel kozen zeven leerlingen groen, tien leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Betrokkenheid kozen negen leerlingen groen, acht leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Veerkracht kozen vijf leerlingen groen, 12 leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Check-out

Begrip: positiviteit kozen 10 leerlingen groen, drie leerlingen oranje en vier leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Relaties kozen zes leerlingen groen, 11 leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Studie uitkomsten kozen negen leerlingen groen, acht leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Kwaliteiten kozen 17 leerlingen groen, nul leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Doel kozen negen leerlingen groen, zeven leerlingen oranje en één leerling rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Betrokkenheid kozen 13 leerlingen groen, vier leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Veerkracht kozen acht leerlingen groen, zes leerlingen oranje en drie leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden (zie tabel 9. hieronder).

Tabel 17. Resultaten beginsituatie en out groep 3

Element in Nederlands	Beginsituatie						Check-out						Verschil		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%			
Positiviteit	1	2%	15	24%	1	20%	10	14%	3	8%	4	50%	+9	-12	+3
Relaties	13	25%	4	6%	0	0%	6	8%	11	28%	0	0%	-7	+7	0
Studie uitkomsten	5	10%	8	13%	4	80%	9	13%	8	21%	0	0%	+4	0	-4
Kwaliteiten	11	22%	6	10%	0	0%	17	24%	0	0%	0	0%	+6	-6	0
Doel	7	14%	10	16%	0	0%	9	13%	7	18%	1	13%	+2	+3	+1
Betrokkenheid	9	18%	8	13%	0	0%	13	18%	4	10%	0	0%	+4	-4	0
Veerkracht	5	10%	12	19%	0	0%	8	11%	6	15%	3	38%	+3	-6	+3
Totaal	51	43%	63	53%	5	4%	72	61%	39	33%	8	7%	+28	+10	+7
													-7	-28	-4

Totaal

Totaal aantal leerlingen 38 (n=38). Deze 38 leerlingen zijn meegenomen in de resultaten. Er waren tien meisjes en zeven jongens aanwezig tijdens de beginsituatie(zie tabel 7 hieronder).

Tabel 18. Aantal jongens en meisjes aanwezig beginsituatie totaal groepen

Geslacht	Aantal
Meisjes	26
Jongens	12

Beginsituatie

Begrip: positiviteit kozen negen leerlingen groen, 23 leerlingen oranje en zes leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Relaties kozen 28 leerlingen groen, negen leerlingen oranje en één leerling rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Studie uitkomsten kozen 20 leerlingen groen, 13 leerlingen oranje en vijf leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Kwaliteiten kozen 24 leerlingen groen, 13 leerlingen oranje en één leerling rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Doel kozen 19 leerlingen groen, 13 leerlingen oranje en zes leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Betrokkenheid kozen 22 leerlingen groen, 13 leerlingen oranje en drie leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Veerkracht kozen 11 leerlingen groen, 22 leerlingen oranje en vijf leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Check-out

Begrip: positiviteit kozen 20 leerlingen groen, acht leerlingen oranje en tien leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Relaties kozen 17 leerlingen groen, 19 leerlingen oranje en twee leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Studie uitkomsten kozen 20 leerlingen groen, 16 leerlingen oranje en twee leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Kwaliteiten kozen 30 leerlingen groen, zes leerlingen oranje en twee leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Doel kozen 20 leerlingen groen, 15 leerlingen oranje en drie leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Betrokkenheid kozen 22 leerlingen groen, 13 leerlingen oranje en drie leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip: Veerkracht kozen 18 leerlingen groen, 15 leerlingen oranje en vijf leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden (zie tabel 18. hieronder).

Tabel 19. Resultaten beginsituatie en out totaal groepen

Element in Nederlands	Beginsituatie						Check-out						Verschil		
	N=	%	N=	%	N=	%	N=	%	N=	%	N=	%			
Positiviteit	9	7%	23	22%	6	22%	20	14%	8	9%	10	37%	+11	-5	+4
Relaties	28	21%	9	8%	1	4%	17	12%	19	21%	2	7%	-11	+10	+1
Studie uitkomsten	20	15%	13	12%	5	19%	20	14%	16	17%	2	7%	0	+3	-3
Kwaliteiten	24	18%	13	12%	1	4%	30	20%	6	7%	2	7%	+10	-7	-1
Doel	19	14%	13	12%	6	22%	20	14%	15	16%	3	11%	+1	+2	-3
Betrokkenheid	22	17%	13	12%	3	11%	22	15%	13	14%	3	11%	0	0	0
Veerkracht	11	8%	22	21%	5	19%	18	12%	15	16%	5	19%	+7	-7	0
Totaal	133	50%	106	40%	27	10%	147	55%	92	35%	27	10%	+29	+15	+5
													-11	-19	-4

Tabel 20. Resultaten totaal beginsituatie, standaarddeviatie, en p-waarde

Totaal	Beginsituatie	Check-out	Beginsituatie	Check-out	Beginsituatie	Check-out
Min.	9	17	9	6	1	2
Max	28	30	23	19	6	10
Gemiddelde	19,00	19,00	15,14	13,14	3,86	3,86
Standaarddev.	6,32	3,96	4,85	4,26	2,03	2,70
p-waarde t-toets	0,263152216		0,462811826		0,5000	
	eenzijdige verdeling		tweezijdige verdeling		eenzijdige verdeling	
Verwachte hypothese	Beginwaarde	Toename aantal	Geen hypothese	Geen hypothese	Beginwaarde	Afname aantal
0-hypothese	Geen verschil of effect				Geen verschil of effect	

Bijlage VIII: Kwantitatieve data stoplicht van welbevinden methode (Zone.college mbo)

Resultaten beginsituatie

Begrip positiviteit kozen vijf leerlingen groen, twee leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip Relaties kozen zeven leerlingen groen, nul leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip Studie uitkomsten kozen twee leerlingen groen, nul leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden

Begrip Kwaliteiten kozen twee leerlingen groen, vijf leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip Doel kozen twee leerlingen groen, vijf leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip Betrokkenheid kozen drie leerlingen groen, drie leerlingen oranje en één leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip Veerkracht kozen zes leerlingen groen, één leerlingen oranje en één leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Resultaten check-out

Begrip positiviteit kozen zeven leerlingen groen, nul leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip Relaties zeven leerlingen groen, nul leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip Studie uitkomsten kozen drie leerlingen groen, drie leerlingen oranje en één leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip Kwaliteiten kozen twee leerlingen groen, vijf leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip Doel kozen vijf leerlingen groen, drie leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip Betrokkenheid kozen vijf leerlingen groen, één leerlingen oranje en één leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden.

Begrip Veerkracht kozen vier leerlingen groen, drie leerlingen oranje en nul leerlingen rood op het stoplicht van welbevinden. (zie tabel 24 hieronder).

Tabel 21. Resultaten stoplicht beginsituatie en out mbo

Element in Nederlands	Beginsituatie						Check-out						Verschil		
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%			
Positiviteit	5	19%	2	11%	0	0%	7	22%	0	0%	0	0%	+2	-2	0
Relaties	7	26%	0	0%	0	0%	7	22%	0	0%	0	0%	0	0	0
Studie uitkomsten	2	7%	3	16%	2	67%	3	9%	3	20%	1	50%	+1	0	-1
Kwaliteiten	2	7%	5	26%	0	0%	2	6%	5	33%	0	0%	0	0	0
Doel	2	7%	5	26%	0	0%	4	13%	3	20%	0	0%	+2	-2	0
Betrokkenheid	3	11%	3	16%	1	33%	5	16%	1	7%	1	50%	+2	-2	0
Veerkracht	6	22%	1	5%	0	0%	4	13%	3	20%	0	0%	-2	+2	0
Totaal	27		19		3		32		15		2		+7	+2	+0
													-2	-6	-1

Bijlage IX: Situatie gebonden factoren

Week 44: meet moment (beginsituatie/out)

- Vorbereiding: Zorg voorafgaande aan de les de opdracht van Aandacht Ambassadeurs ter beschikking ligt. Zorg dat de materialen voor de beginsituatie-out stoplicht klaarligt.
- Zet het lokaal in een opstelling die het samenwerken tegoeven komt, bijvoorbeeld in een aantal groepjes. Zo kunnen studenten makkelijk overleggen tijdens het samen werken, je kan ervoor kiezen de studenten in groepjes in te delen of ze zelf plaats te laten nemen. Belangrijk is het te zorgen voor een open en gemoedelijke sfeer.

Tabel 5: meet moment week 44 (An IBM Business, z.d.)

	Aantal leerlingen	Les omstandigheden	Weersomstandigheden	Les inhoud	Groepsdynamiek (context)
Groep 1	9 4 afwezig	Les ervoor biologie. Les voeding 7 ^e , 8 ^e en 9 ^e uur, laatste blokuur van de dag	Wintertijd is ingegaan 15°C deels regen en bewolkt	Kaasstemgels Werken met de oven	De klas was druk (door elkaar heen praten, schreeuwen, niet vinger op steken, met elkaar in gesprek zijn) De leerlingen merken dat vorige les erg saai was vanwege een toets.
Groep 2	12 aanwezig 2 afwezig	Les ervoor gym. Les voeding 7 ^e , 8 ^e en 9 ^e uur, laatste blokuur van de dag	15°C geen bewolking, zonnig	Appelflappen +verslag maken	Er waren tijdens de les ervoor (gym) vervelende situaties gebeurt (een leerling kreeg een epileptische aanval). Enkele leerlingen waren hiervan geschrokken en neerslachtig. Daarnaast hadden ruim vijf leerlingen slecht. Daarnaast hadden ruim vijf leerlingen slecht geslapen en enkele gaven aan in hun menstruatie periode te zitten. geslapen.
Groep 3	17 aanwezig 1 afwezig	Les voeding het 1 ^e , 2 ^e , en 3 ^e uur. Eerste blokuur van de dag.	12°C deels regen en bewolkt, lichte regen	Appelflappen +verslag maken	Meerdere leerlingen hadden tegenwind tijdens de fietstocht naar school. Daardoor waren deze leerlingen moe. Enkele leerlingen hadden ook niet ontbeten en hadden daarom erg veel zin om te beginnen met koken.

Bijlage IX: Uitkomsten (resultaten) interventie Aandachtjes: in het zonnetje zetten (kwalitatieve data uit beginsituatie)

Groep 1: Totaal 9 leerlingen (n=9)

Groep 2: Totaal 12 leerlingen (n=12)

Groep 3: Totaal 17 leerlingen (n=17)

Totaal leerlingen: n=38

Wie meer aandacht geven?	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Totaal
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Vader	1	0	5	6
Moeder	3	0	7	10
Broer/zus	1	0	1	2
Opa of oma	4	8	10	22
Neef of nicht	2	1	2	5
Docent	1	1	3	5
Vriend/vriendin	1	10	8	19
Huisdier	1	6	5	12
Klasgenoot	2	3	4	9

Quotes van leerlingen waarom het individu gecontacteerd was:

Naar oude vriend Whatsapp gestuurd: "gevraagd hoe het met haar gaat".

Whatsapp gestuurd naar oude vriendin van de basisschool die ze al lang niet meer had gesproken.

Whatsapp gestuurd naar opa en oma, gevraagd hoe het met hen ging.

Whatsapp en snapchat gestuurd naar iemand van de scouting om na lange tijd weer af te spreken.

Een oude vriend whatsapp gestuurd met vraag hoe het met gaat.

Whatsapp naar oude vriendin uit vorige klas+ gevraagd hoe het met haar gaat.

Whatsapp bericht aan een oude vriend gestuurd met de vraag of weer een keer te willen logeren. Dat deden ze vroeger namelijk erg vaak.

Gaat zusje meer irriteren i.p.v. negeren.

Kaasstengel naar de gezellige handvaardigheid docent gebracht.

Bijlage X: Leeg evaluatieformulier mbo en vmbo

EVALUATIE FORMULIER

Wat had je tijdens de lessen Aandacht gedaan?

	Helemaal oneens	Oneens	Eens	Helemaal eens
Er was aandacht voor mij: ik kon mijn verhaal vertellen				
Ik heb nieuwe verhalen (van bekenden) gehoord				
Ik heb nieuwe verhalen van onbekenden gehoord (denk aan het telefoontje/berichtje dat je mocht plegen)				
Ik heb geoefend met Aandacht geven en krijgen				
Ik begrijp hoe ik aandacht geef en krijg				

Wat had je tijdens deze lessen nog meer gedaan?

.....

.....

.....

.....

Wat heb je door deze opdrachten rondom Aandacht geleerd?

	Helemaal oneens	Oneens	Eens	Helemaal eens
Ik kan beter beschrijven wat Aandacht voor mij betekent				
Ik weet beter <i>aan wie</i> ik Aandacht geef				
Ik weet beter <i>hoe</i> ik Aandacht geef				
Ik heb nieuwe manieren geleerd hoe ik in de toekomst Aandacht kan geven				
Ik heb nieuwe manieren geleerd hoe ik in de toekomst Aandacht kan vragen				

Wat heb je door deze les nog meer geleerd of ervaren?

.....

.....

.....

Wat ga je na deze lessen doen rondom Aandacht geven en krijgen?

	Helemaal oneens	Oneens	Eens	Helemaal eens
Ik ga 'de Aandachtjes' (kaartjes) gebruiken				
Ik ga iemand extra Aandacht geven				
Ik ga anderen vertellen over deze (geleerde) lessen				
Ik ga anderen stimuleren/aansporen om Aandacht aan elkaar te geven				
Ik ga in de school bespreken hoe we meer 'ontmoetingen met Aandacht' kunnen organiseren				

Welk gevoel houd je over aan deze lessen?

.....

.....

.....

Wat vond je TOP aan deze les?

.....

.....

.....

Welke TIP heb je na deze les?

.....

.....

.....

.....

Bijlage XI: Resultaten evaluatieformulier totaal vmbo

Gesloten vragen	Likertschaal	<i>Er was aandacht voor mij: ik kon mijn verhaal vertellen</i>	<i>Ik heb nieuwe verhalen van bekenden gehoord</i>	<i>Ik heb nieuwe verhalen van onbekenden gehoord</i>	<i>Ik heb geoefend met Aandacht geven</i>	<i>Ik begrijp hoe ik aandacht geef en krijg</i>	<i>Ik kan beter beschrijven wat Aandacht voor mij betekent</i>	<i>Ik weet beter aan wie ik Aandacht geef</i>	<i>Ik weet beter hoe ik Aandacht geef</i>	<i>Ik heb nieuwe manieren geleerd hoe ik in de toekomst Aandacht kan geven</i>	<i>Ik heb nieuwe manieren geleerd hoe ik in de toekomst Aandacht kan vragen</i>	<i>Ik ga 'de Aandachtjes' (kaartjes) gebruiken</i>	<i>Ik ga iemand extra Aandacht geven</i>	<i>Ik ga anderen vertellen over deze bijeenkomst</i>	<i>Ik ga anderen stimuleren om Aandacht aan elkaar te geven</i>	<i>Ik ga in de school bespreken hoe we meer ontmoetingen met Aandacht' kunnen organiseren</i>
helemaal oneens	1	0%	5%	8%	14%	2%	8%	5%	5%	13%	13%	18%	5%	22%	13%	26%
oneens	2	12%	30%	37%	22%	7%	13%	12%	17%	28%	28%	50%	9%	37%	28%	44%
eens	3	79%	38%	39%	50%	61%	62%	54%	56%	53%	48%	30%	60%	29%	45%	28%
helemaal eens	4	10%	27%	16%	14%	29%	18%	29%	22%	8%	13%	3%	26%	12%	15%	3%
geen antwoord	x	0%	11%	11%	14%	0%	5%	0%	0%	3%	3%	3%	0%	0%	3%	5%
Aantal leerlingen	Totaal	42	37	38	36	41	39	41	41	40	40	40	43	41	40	39

Antwoorden openvraag: Wat heb je tijdens de bijeenkomst nog meer gedaan?

Antwoorden	<i>Kaartje geschreven</i>	<i>Geluisterd</i>	<i>Gepraat</i>	<i>Geïrriteerd</i>	<i>Gepraat</i>	<i>Praten</i>	<i>Gezelligheid</i>	<i>Gelachen</i>	<i>Met oma gebeld</i>	<i>Briefje geschreven</i>	<i>Geen idee</i>	<i>Stoplicht en bellen</i>	<i>Samenwerken</i>	<i>Niets</i>	<i>Vraag overgeslagen</i>	<i>Niet aanwezig</i>	<i>Koken</i>	<i>Eindtotaal</i>
------------	---------------------------	-------------------	----------------	--------------------	----------------	---------------	---------------------	-----------------	-----------------------	---------------------------	------------------	----------------------------	--------------------	--------------	---------------------------	----------------------	--------------	-------------------

Aantal	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	3	3	3	19	45
--------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----

Bijlage XII: Resultaten evaluatieformulier mbo

Gesloten vragen	Likertschaal	Er was aandacht voor mij: ik kon mijn verhaal vertellen	Ik heb nieuwe verhalen van bekenden gehoord	Ik heb nieuwe verhalen van onbekenden gehoord	Ik heb geëxerciseerd met Aandacht geven	Ik kan beter beschrijven wat Aandacht voor mij betekent	Ik weet beter aan wie ik Aandacht geef	Ik weet beter hoe ik Aandacht geef	Ik heb nieuwe manieren geleerd hoe ik in de toekomst Aandacht kan geven	Ik heb nieuwe manieren geleerd hoe ik in de toekomst Aandacht kan vragen	Ik ga 'de Aandachtjes' (kaartjes) gebruiken	Ik ga iemand extra Aandacht geven	Ik ga anderen vertellen over deze bijeenkomst	Ik ga anderen stimuleren om Aandacht aan elkaar te geven	Ik ga in de school bespreken hoe we meer ontmoetingen met Aandacht kunnen organiseren
helemaal oneens	1	0%	8%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	4%	0%	0%	0%	5%
oneens	2	0%	27%	0%	0%	4%	4%	8%	4%	29%	25%	0%	4%	26%	30%
eens	3	32%	46%	42%	69%	88%	84%	73%	58%	67%	67%	74%	62%	57%	55%
helemaal eens	4	72%	19%	58%	27%	8%	12%	19%	38%	4%	4%	26%	35%	17%	10%
Aantal leerlingen	Totaal	25	26	26	26	24	25	26	26	24	24	23	26	23	20

Antwoorden openvraag: Wat heb je tijdens de bijeenkomst nog meer gedaan?

Tabel 22. Resultaten openvraag: Wat heb je tijdens de bijeenkomst nog meer gedaan?

“Berichtjes gestuurd naar mensen waar je het niet zo snel naartoe zou sturen “

“Kennism gemaakt met nieuwe mensen waar ik nooit mee zal gaan “

“Kennism gemaakt met andere leeftijdsgenoten “

“Meer aandacht geven aan aandacht. Er meer over nadenken”

“Mensen om mij heen vragen gesteld die ik dat anders nooit zou vragen “

“Geluisterd, nagedacht wat dit onderwerp voor mij betekent “

“Berichtjes gestuurd naar mensen waar je het niet zo snel naartoe zou sturen “

“Met elkaar overlegd, verschillende meningen gehoord en aandacht gegeven aan aandacht geven “

“Mensen leren kennen en daarbij ook hun perspectief op situaties, verhalen en aandacht geven “

“Veel overlegd en besproken hoe je aandacht kan geven aan anderen en dat ook gedaan “

“Getekend en gebeld met een vriendin om samen weer wat leuks te gaan doen “

“Samen praten “

“Opdrachten uitgevoerd over hoe contact te leggen “

“Inspiratie gehaald uit de manier van denken van een ander “

“Gepraat, geluisterd en dingen gedaan “

“Praten met mensen, nieuwe mensen ontmoeten en oplossingen zoeken om aandacht aan iemand te geven “

“Opdrachten met elkaar in gesprek gegaan “

“Meer aandacht kunnen besteden aan anderen “

“Nieuwe dingen geleerd over aandacht met verschillende perspectieven “

“Gevoel omgezet in een foto/beeld/tekening. Mooie samenvatting gehoord in een verhaalvorm “

“In gesprek gaan met onbekende personen. Opdrachten op een waaier proberen uit te voeren waarbij ik aandacht geef aan personen in mijn kring thuis “

“Je probeert aandacht te geven aan de mensen in je sociale kring maar je bent ook aandachtig voor de mensen die je net hebt leren kennen “

“Geleerd dat je meer aan anderen moet denken. Hoe belangrijk vriendschap is “

“Nieuwe mensen ontmoet en iets heel nieuws gedaan. Ik zou dit normaal nooit doen omdat ik dat best spannend vind, maar het ging heel goed en er was een fijne sfeer “

“Gesprek gevoerd, aandacht gegeven, gELUISTERD “

“Berichtjes gestuurd naar mensen waar je het niet zo snel naartoe zou sturen “

“Kennism gemaakt met nieuwe mensen waar ik nooit mee zal gaan “

“Kennism gemaakt met andere leeftijdsgenoten “

Antwoorden openvraag: Wat heb je door deze bijeenkomst nog meer geleerd of ervaren?

Tabel 23. Antwoorden openvraag: Wat heb je door deze bijeenkomst nog meer geleerd of ervaren?

QUOTE STUDENTEN	INTERPRETATIE
IK HEB MEER GELEERD OVER WAT AANDACHT INHOUD. IK VOELDE POSITIEVE ENERGIE	aandacht
HOE IK EVEN AANDACHT GEEF AAN IEMAND DIE HET NODIG HEEFT	aandacht geven
IK HEB INGEZIEN DAN WIE IK MEER AANDACHT KAN GEVEN	aandacht geven
MENSEN OP EEN ANDERE MANIER AANDACHT GEVEN	aandacht geven
DAT HET BELANGRIJK IS OM AANDACHT TE GEVEN EN OM TE KRIJGEN	aandacht geven en krijgen
GEWOON OP HOEVEEL MANIEREN JE AANDACHT KAN GEVEN	aandacht geven en krijgen
HOE BELANGRIJK AANDACHT IS	aandacht geven en krijgen
NIEUWE DINGEN GELEERD OVER AANDACHT MET VERSCHILLENDE PERSPECTIEVEN	aandacht geven en krijgen
VOORAL VOOR MEZELF OOK NIEUWE DINGEN UITPROBEREN.	aandacht geven en krijgen
HOE ANDEREN DENKEN EN DOEN	bewustwording
WAT VOOR INVLOED JE OPLEIDING, STAGE OF PERSOONLIJKE PRIMAIRE KRING KAN HEBBEN OF JUIST NIET	bewustwording
NIET ECHT GELEERD, WEL EEN BEWUSTWORDING HOE BELANGRIJK FYSIEK ELKAAR ZIEN IS	bewustwording
NIEUWE ERVARINGEN VAN ANDERE MENSEN	bewustwording
1. HOE IK MIJN GEVOEL OMZET IN EEN FOTO/BEELD/TEKENING. 2. HOE JE AANDACHT GEEFT AAN NIEUWE MENSEN. 3. TIPS HOE JE AANDACHT GEEFT DOOR HET AANDACHTENBOEKJE.	bewustwording
INZICHT EN BEWUSTZIJN GEKREGEN WAT BETREFT HET VRAGEN HOE HET MET IEMAND GAAT.	bewustwording
HOE FIJN HET IS OM EEN GESPREK TE BEGINNEN MET IEMAND DIE JE NIET KENT	bewustwording
CONTACT LEGGEN MET ANDEREN	communicatie
NIEUWE MENSEN ONTMOET MET MOOIE VERHALEN	communicatie
PRATEN HELP	communicatie
IK HEB NIEUWE MENSEN LEREN KENNEN. MENSEN DIE VERSCHILLEND MAAR OOK HETZELFDE ALS IK ZIJN.	communicatie
SOMS MOET JE IEMAND EEN ZETJE GEVEN	communicatie
SAMENWERKEN	samenwerken

Bijlage XIII: Resultaten beginsituatie stoplicht van welbevinden groepen

Beginsituatie a

Groep 1

In groep 1 zaten totaal 14 leerlingen. Tijdens de beginsituatiewaren er negen leerlingen aanwezig (n=9). Deze negen leerlingen zijn meegenomen in de resultaten. Er waren vier meisjes en vijf jongens aanwezig tijdens de beginsituatie. Zie tabel 3 hieronder.

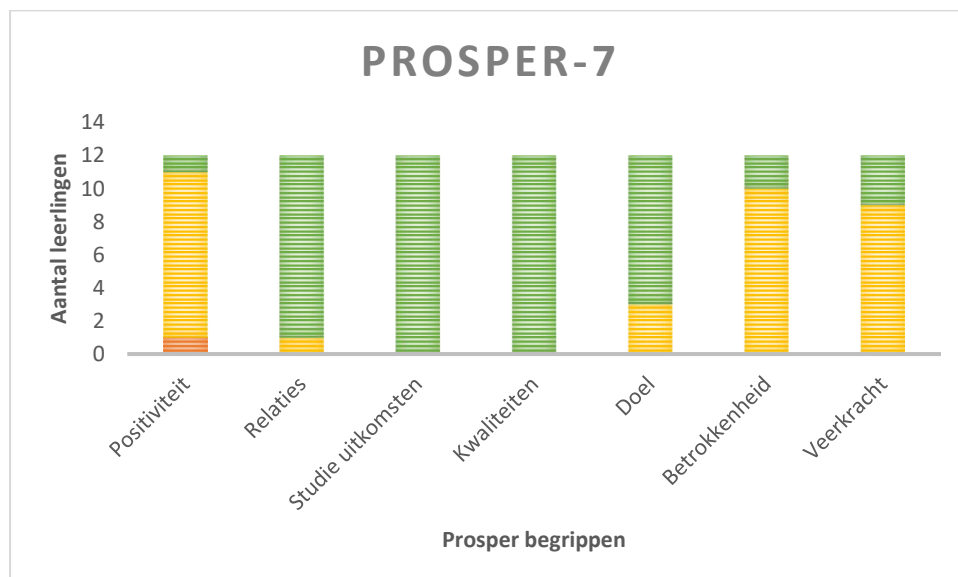
Tabel 24. Aantal jongens en meisjes aanwezig beginsituatie groep 1

Geslacht	Aantal
Meisjes	4
Jongens	5

Resultaten beginsituatie groep 1

Aan het begin van de les waren leerlingen het vaakst zich helemaal oneens eens te zijn ten aanzien van het begrip positiviteit. Namelijk twee van de negen leerlingen (22%). Verder waren drie leerlingen het helemaal eens, en vier leerlingen het beetje mee eens over het begrip positiviteit. Zes leerlingen waren het helemaal eens bij het begrip relaties. Drie leerlingen waren het een beetje eens en geen leerlingen waren het helemaal oneens. In tegenstelling tot de begrippen positiviteit, waren bij zowel het begrip: studie-uitkomsten en kwaliteiten, negen leerlingen het helemaal eens en nul leerlingen het een beetje mee eens. Enkel een leerling was het een beetje mee eens bij het begrip doel. Bij dit begrip waren acht leerlingen het helemaal eens. Aan het begin van les waren zes leerlingen het helemaal eens bij het begrip betrokkenheid, drie leerlingen het een beetje mee eens en geen leerlingen het helemaal oneens. Het laatste begrip: veerkracht, bleken vijf leerlingen helemaal eens te zijn en vier leerlingen het een beetje mee eens. (zie figuur 1. hieronder).

Figuur 12. Resultaten stoplicht beginsituatie beginsituatiebij groep 1

(groen=helemaal mee eens, oranje= beetje mee eens, rood= helemaal oneens)

Groep 2

Totaal zaten er 14 leerlingen in groep 2. Tijdens de beginsituatie waren er 12 leerlingen aanwezig (n=12). Deze 12 leerlingen zijn meegenomen in de resultaten. Er waren 12 meisjes en geen jongens aanwezig tijdens de beginsituatie (zie tabel 4 hieronder).

Tabel 25. Aantal jongens en meisjes aanwezig beginsituatie groep 1

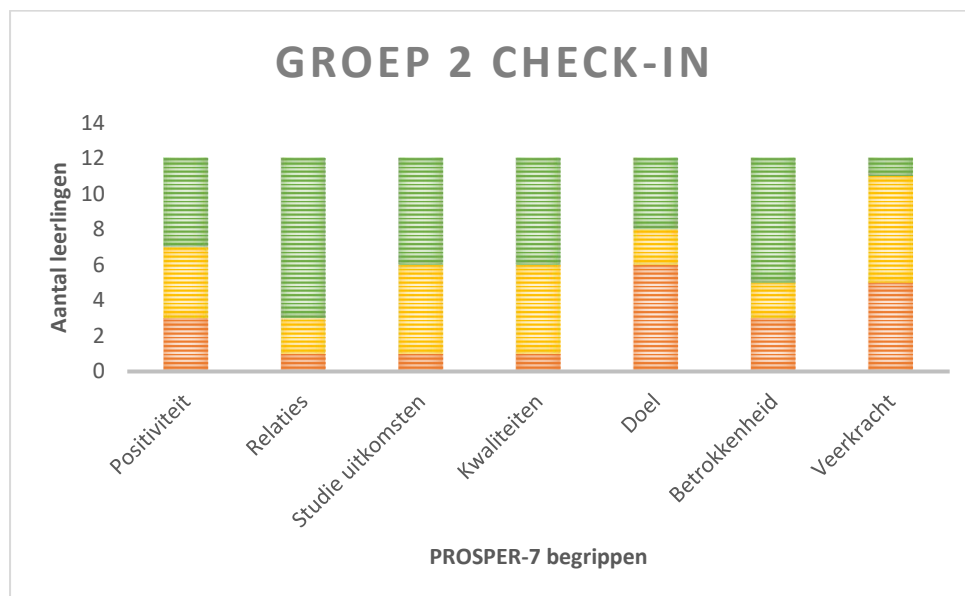
Geslacht	Aantal
Meisjes	12
Jongens	0

Beginsituatie

In groep 2 bestond het begrip relaties uit het hoogste aantal gekozen antwoorden helemaal eens. Namelijk negen van de 12 leerlingen (75%). Bij dit begrip waren twee leerlingen het een beetje mee eens en één leerling het helemaal oneens.

Het begrip veerkracht, bleek de laagste hoeveelheid antwoorden helemaal eens. Bij dit begrip was maar één leerling helemaal eens, zes leerlingen het een beetje mee eens en vijf leerlingen het helemaal oneens. Het begrip: doel, had het hoogste aantal leerlingen die het helemaal oneens waren. Namelijk zes van de 12 leerlingen (50%) waren het helemaal oneens. Verder waren er vier leerlingen het helemaal eens en twee leerlingen het een beetje mee eens volgens het stoplicht van welbevinden. Zowel bij positiviteit als betrokkenheid waren drie leerlingen het helemaal oneens. Het begrip betrokkenheid scoorde iets hoger. Met zeven leerlingen die het helemaal eens waren. Ten opzichte van vijf leerlingen die het helemaal eens waren bij het begrip positiviteit. Daarnaast waren bij het begrip betrokkenheid twee leerlingen het een beetje mee eens en vier leerlingen het een beetje eens bij positiviteit. De begrippen: studie-uitkomsten en kwaliteit scoorden hetzelfde in aantallen leerlingen in de drie categorieën. Namelijk zes leerlingen waren het helemaal eens, vijf leerlingen waren het er een beetje mee eens en één leerling was het helemaal oneens (zie figuur 2. hieronder).

Figuur 13. Resultaten stoplicht beginsituatie groep 2

(groen=helemaal mee eens, oranje= beetje mee eens, rood= helemaal oneens)

Groep 3

Totaal zaten er 18 leerlingen in groep 3. Tijdens de beginsituatie waren er 17 leerlingen aanwezig (n=17). Deze 17 leerlingen zijn meegenomen in de resultaten. Er waren tien meisjes en zeven jongens aanwezig tijdens de beginsituatie (zie tabel 5 hieronder).

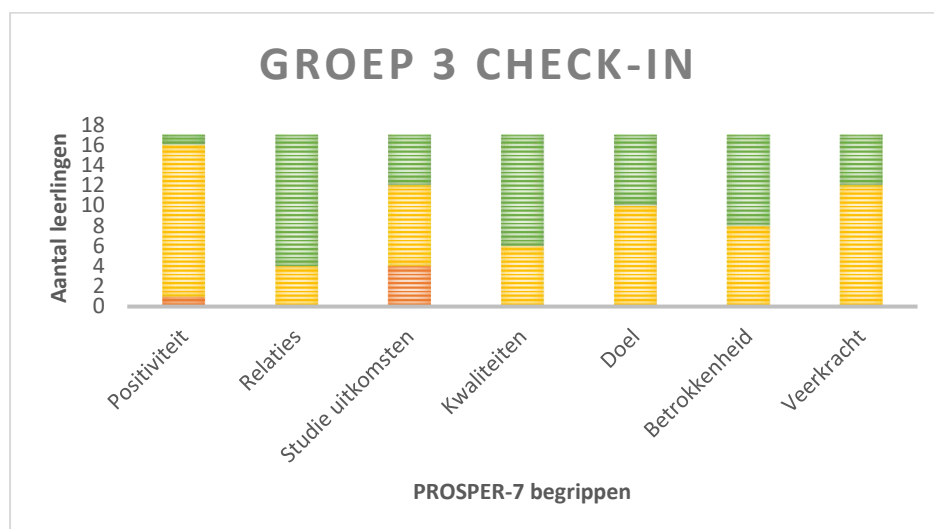
Tabel 26. Aantal jongens en meisjes aanwezig beginsituatie groep 3

Geslacht	Aantal
Meisjes	10
Jongens	7

Beginsituatie

Aan het begin van de les waren de leerlingen het vaakst helemaal eens bij het begrip relaties. Dit waren 13 van de 17 leerlingen (76%). Verder waren vier leerlingen het een beetje mee eens en nul leerlingen het helemaal oneens bij dit begrip. Vervolgens had het begrip kwaliteiten een hoog aantal leerlingen die het helemaal eens waren. Namelijk 11 van de 17 (65%) leerlingen waren het helemaal eens bij dit begrip. De overige zes leerlingen waren het er een beetje mee eens. Het begrip studie-uitkomsten had het hoogste aantal antwoorden helemaal oneens. Namelijk vier van de 17 leerlingen (24%). De overige dertien leerlingen waren verdeeld tussen vijf leerlingen die het helemaal eens waren en acht leerlingen een beetje mee eens. Bij het begrip positiviteit was er één leerling het helemaal eens, waren 15 leerlingen het een beetje mee eens en één leerling het helemaal oneens. Bij zowel doel, betrokkenheid en veerkracht, waren geen van de leerlingen het helemaal oneens. Bij het begrip doel waren zeven leerlingen het helemaal eens en tien leerlingen het een beetje mee eens. Bij het begrip betrokkenheid waren negen leerlingen het helemaal eens en acht leerlingen een beetje mee eens. En bij het laatste begrip veerkracht bleken vijf leerlingen het helemaal eens te zijn, 12 leerlingen een beetje mee eens op het stoplicht van welbevinden (zie figuur 3 hieronder).

Figuur 14 Resultaten stoplicht beginsituatie beginsituatie groep 3.

(groen=helemaal mee eens, oranje= beetje mee eens, rood= helemaal oneens)

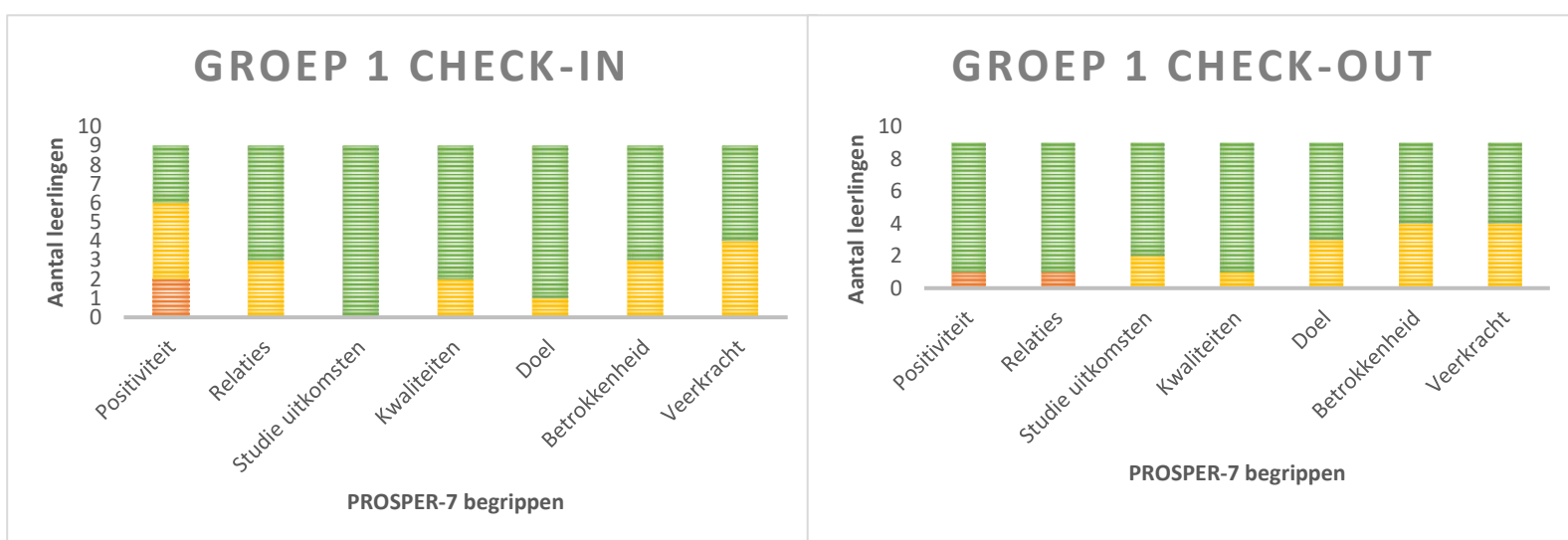
Bijlage XIV: Resultaten verschil stoplicht van welbevinden groepen

Groep 1

Drie begrippen van stoplicht van welbevinden hadden een toename in groene antwoorden. Het begrip positiviteit werd 5 keer vaker door leerlingen genoemd bij de check out. Het begrip relaties had toename van twee leerlingen. En het derde begrip kwaliteiten had een toename van één leerling.

Het begrip positiviteit had een afname van één leerling. Verder was een verschuiving in de kleur oranje te zien. Het begrip positiviteit had de hoogste afname van vier leerlingen. Vervolgens kwam het begrip relaties met afname van drie leerlingen. De begrippen, studie-uitkomsten, doel en betrokkenheid hadden een toename van twee leerlingen. Het begrip kwaliteiten had een enkele afname. Het begrip doel had een afname van twee leerlingen. Het begrip veerkracht was gelijk gebleven. Zie figuur 5 hieronder

Figuur 15. Verschil in resultaten stoplicht groep 1

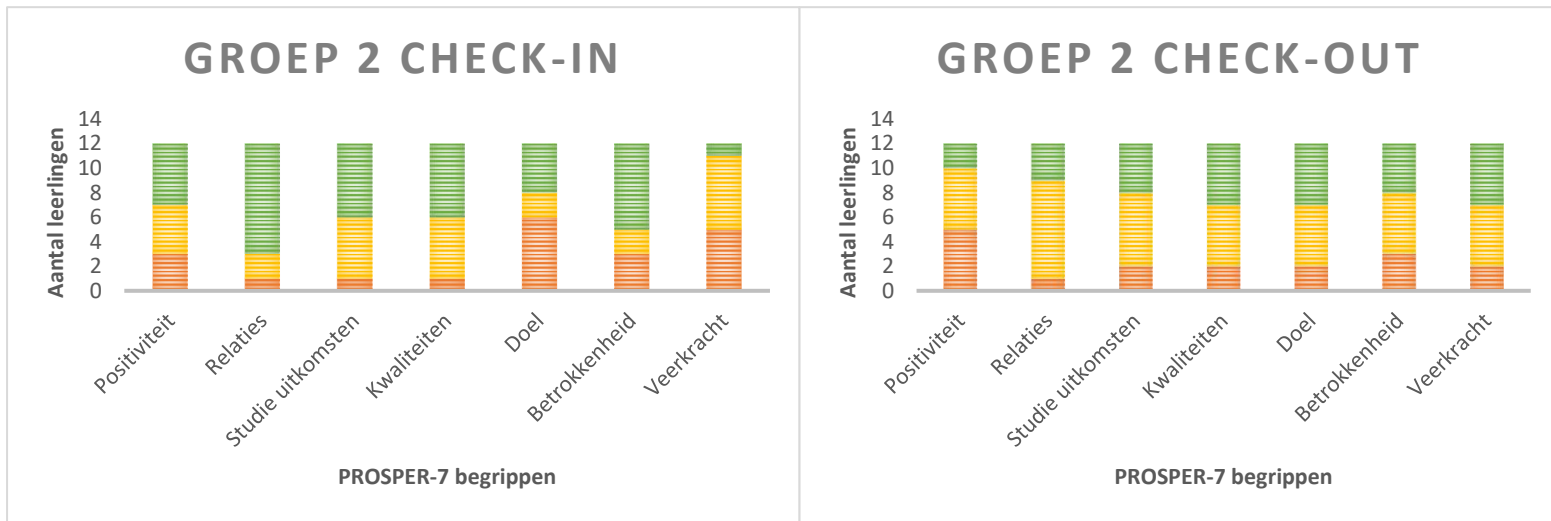
(groen=helemaal mee eens, oranje= beetje mee eens, rood= helemaal oneens)

Groep 2

Twee begrippen hadden een toename in groene antwoorden. Het begrip veerkracht had het hoogste aantal toegenomen antwoorden in groen, namelijk vier leerlingen. Daarna kwam het begrip doel met één enkel toegenomen leerling. Daarnaast vielen positiviteit en relaties op. In verband met de afname van groene antwoorden. Het begrip relaties had een afname van zes leerlingen en positiviteit had een afname van 3 leerlingen. Het begrip positiviteit had daarbij ook het hoogste aantal toename rode antwoorden. Namelijk een toename van twee leerlingen. Studie-uitkomsten en kwaliteiten hadden ook beide één enkele toename in rode antwoorden. Het begrip doel en veerkracht hadden het hoogste aantal afnamen in rode antwoorden: vier en drie leerlingen.

Binnen het oranje zat de grootste verschuiving bij het begrip relaties. Deze was met zes leerlingen toegenomen. Bij de begrippen relaties en betrokkenheid is er een directe verschuiving te zien tussen de afname van antwoorden in het groen en toename van antwoorden in oranje. Zie figuur 6 hieronder.

Figuur 16. Verschil in resultaten stoplicht groep 2

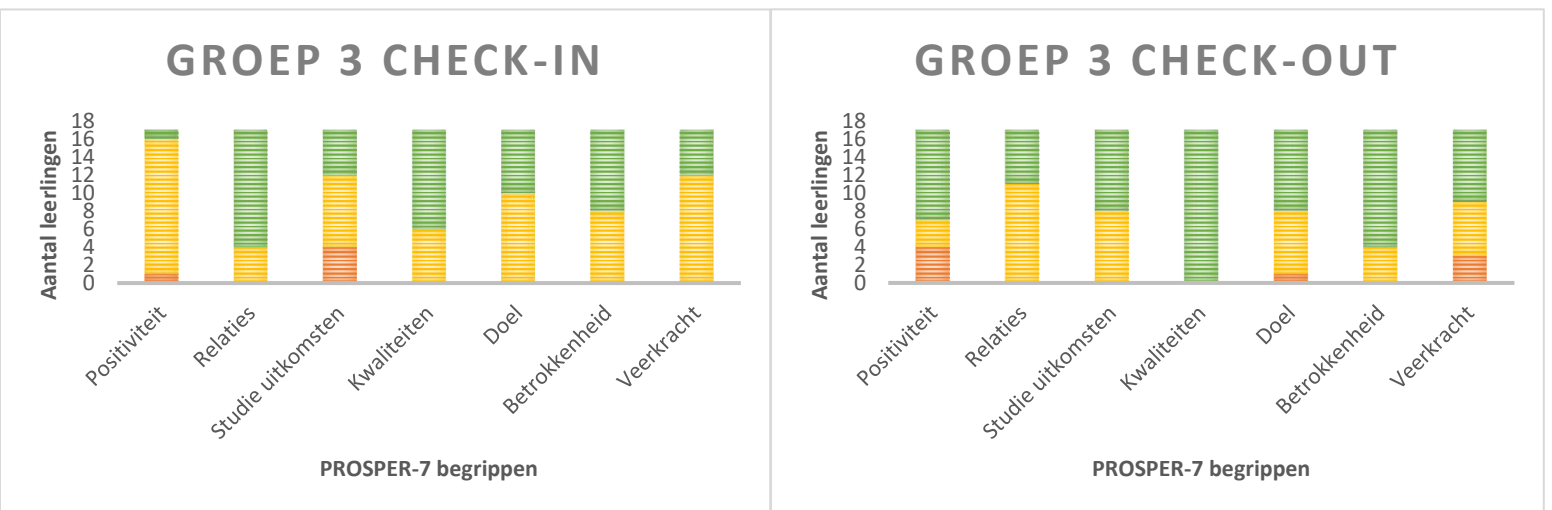

(groen=helemaal mee eens, oranje= beetje mee eens, rood= helemaal oneens)

Groep 3

In groep 3 had het begrip positiviteit de meeste toegenomen leerlingen in het groene deel. Met een toename van negen leerlingen. Vervolgens had kwaliteiten het meeste aantal toegenomen leerlingen in groen. Met een toename van zes leerlingen. Opvallend bij dit begrip was dat het aantal afgenomen leerlingen in oranje gelijk was aan de toename in groen. Het begrip betrokkenheid had ook een opvallende toename van vier leerlingen en gelijke aantal afnamen in oranje. Daarnaast was er een opvallende afname in antwoorden in groen. Het begrip relaties had een afname van zeven leerlingen. Met daarbij gelijke aantallen toegenomen in antwoorden in het oranje. Studie-uitkomsten was het enige begrip die een afname betrof. Een afname van vier leerlingen. Dit aantal was gelijk aan de toename van groene antwoorden. De begrippen positiviteit en veerkracht hadden beide een toename van drie leerlingen in het rode deel. Daarnaast zaten er verschuivingen in oranje bij de volgende begrippen: positiviteit afnamen van 12 leerlingen, relaties toename van zeven leerlingen en bij kwaliteiten en veerkracht beide een afname van zes leerlingen. Zie figuur 7 hieronder.

Figuur 17. Verschil in resultaten stoplicht groep 3

(groen=helemaal mee eens, oranje= beetje mee eens, rood= helemaal oneens)